



Turun yliopisto  
University of Turku

# “Opettaja sanoi kyllä olevansa ihan kasvatustieteen maisteri eli siis pätevä, mutta se ulkonäkö. Huh!”

Opettajien kokemat ulkonäköpaineet ja työyhteisön jäsenten rooli opettajien  
ulkonäköpaineiden luojina sekä pätevyyden arvioitsijoina

Pro Gradu -tutkielma

Loponen Janina & Mattila Annina

Kasvatustieteiden tiedekunta

Opettajankoulutuslaitos, Rauma

Turun yliopisto

Maaliskuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu  
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.



TURUN YLIOPISTO  
Kasvatustieteiden tiedekunta, OKL

LOPONEN JANINA & MATTILA ANNINA: "Opettaja sanoi kyllä olevansa ihan kasvatustieteen maisteri eli siis pätevä, mutta se ulkonäkö. Huh!" Opettajien kokemat ulkonäköpaineet ja työyhteisön jäsenten rooli opettajien ulkonäköpaineiden luojina sekä pätevyuden arvioitsijoina

Pro Gradu -tutkielma, 53 sivua, 1 liite.  
Kasvatustiede  
Maaliskuu 2020

---

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kokevatko peruskoulun opettajat ulkonäköpaineita. Tarkoitus oli myös selvittää iän, työkokemuksen ja opetettavan luokka-asteen vaikutus ulkonäköpaineiden kokemiseen. Tämän lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää, ketkä ulkonäköpaineita opettajille luovat ja kokevatko peruskoulun opettajat oman pätevyytensä tulevan osittain arvioiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta.

Tutkimus on kvantitatiivinen ja sen aineisto kerättiin verkkokyselynä, joka lähetettiin Alakoulun aarreaitta -nimiseen Facebook -ryhmään. Kyselylomake kehitettiin ainoastaan tätä tutkimusta varten ja se sisälsi 26 strukturoitua kysymystä. Tutkimukseen osallistui 167 peruskoulun opettajaa. Tutkimusaineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelmalla.

Yli puolet tutkimukseen osallistuneista opettajista koki ulkonäköpaineita. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan tulosten mukaan kokenut ulkonäköpaineita vahvasti. Opettavalla luokka-asteella oli ikää ja työkokemusta suurempi vaikutus ulkonäköpaineiden kokemiseen. Eniten opettajille ulkonäköpaineita loi yhteiskunnassa vallitseva käsitys siitä, miltä opettajan kuuluisi näyttää. Selvitettäessä sitä, kokivatko opettajat oman pätevyytensä joutuvan arvioiduksi heidän ulkonäkönsä kautta, opettajien itsekriittisyydellä sekä oppilaiden vanhemmilla koettiin olevan suurin vaikutus opettajien paineiden luojina.

Asiasanat: ulkonäköpaineet, ulkonäkö, pätevyys, kompetenssi, opettaja

UNIVERSITY OF TURKU  
Faculty of Education, Teacher Education

LOPONEN JANINA & MATTILA ANNINA: "The teacher said she was a Master of Education, so she is qualified, but her appearance. Oh my!" Teachers appearance pressure and the role of workers in creating teachers appearance and assessing competence

Master's theseis, 53 pages, 1 appendice.  
Educational Science  
March 2020

---

The purpose of the study was to find out whether primary school teachers are under pressure of appearance. The purpose was also to find out the effect of age, work experience, and the classroom being taught on experiencing appearance pressures. In addition, the study sought to find out who creates external appearance pressures on teachers and whether primary school teachers perceive their own qualifications to be partially assessed through their own external appearance.

The study is quantitative and its data was collected through an online survey, which was sent to a Facebook group called The Treasure of the Elementary School. The questionnaire was developed only for this study and it contained 26 structured questions. 167 elementary school teachers participated in the study. The research material was analyzed with IBM SPSS Statistics 25.

More than half of the teachers who participated in the study experienced appearance pressures. However, according to the results, most of the respondents did not experience a great deal of pressure on appearance. The classroom being taught had a greater impact on the appearance pressure than age and work experience. Most of the pressure on the appearance of teachers was created by the perception of what the teacher should look like. When researching whether teachers felt that their own qualifications were being judged by their appearance, teachers self-criticism and pupils parents were seen to have the greatest influence in creating teacher pressure.

Keywords: appearance pressure, appearance, competence, teacher

# Sisällys

<b>1. JOHDANTO</b> .....	<b>4</b>
<b>1.1 ULKONÄKÖ</b> .....	<b>6</b>
1.1.1 Ulkonäkövaatimukset	6
1.1.2 Ulkonäkö työelämän edellytyksenä	8
1.1.3 Pukeutuminen osana yksilön ulkoista olemusta	9
1.1.4 Ikä ja kehonkuva	10
<b>1.2 KOMPETENSSI YHTENÄ AMMATTI- IDENTITEETTIÄ MÄÄRITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ</b> .....	<b>11</b>
1.2.1 Kompetenssi ja ammattitaito	11
1.2.2 Ulkonäön ja kompetenssin välinen yhteys	12
1.2.3 Opettajan ammatti-identiteetti	13
1.2.4 Opettajien ulkonäkö arvioinnin kohteena	14
<b>1.3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET</b> .....	<b>16</b>
<b>2. MENETELMÄ</b> .....	<b>17</b>
2.1 Tutkittavat, aineiston keräys ja tutkimusetiikka	17
2.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen kulku	18
2.3 Aineiston analyysi	19
<b>3. TULOKSET</b> .....	<b>20</b>
3.1 Lähes joka kolmas opettaja kokee ulkonäköpaineita	26
3.1.1 Työkokemus ja ulkonäköpaineet	28
3.1.2 Opetettava luokka-aste ja ulkonäköpaineet	29
3.1.3 Ikä ja ulkonäköpaineet	30
3.2 Yleinen ulkonäkökäsitys opettajien ulkonäköpaineiden lisääjänä	31
3.3 Opettaja ja vanhemmat pätevyyden arvioitsijoina	33
<b>4. POHDINTA</b> .....	<b>35</b>
4.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	38
4.2 Jatkotutkimusehdotuksia	40
<b>LÄHTEET</b> .....	<b>42</b>
<b>LIIITTEET</b> .....	<b>46</b>

# 1. JOHDANTO

*“Lapseni aloitti neljännen luokan, vanha ope jäi äitiyslomalle ja luokalle tuli sijainen. Opettaja sanoi kyllä olevansa ihan kasvatustieteen maisteri eli siis pätevä, mutta se ulkonäkö, Huh. Oli pitkää kiharrettua tukkaa, raskasta meikkiä ja ihan todella massiiviset tekoriipset.” (Vauva.fi 13.8.2016.)*

Opettaja. Henkilö, jonka pätevyydestä sekä ulkoisesta olemuksesta lähestulkoon jokaisella yhteiskuntamme jäsenellä tuntuu olevan jokin mielipide. Henkilö, jonka persoonan ja osaamisen tulee miellyttää sekä vakuuttaa kaikki yhtäaikaaisesti. Henkilö, joka vaikuttaa jokaisen elämään jollain tavalla. Luovatko nämä odotukset opettajalle paineita omasta ulkonäöstään ja kokeeko hän oman kompetenssinsa joutuvan muiden arvioitavaksi sen perusteella, miltä hän ulkoisesti näyttää?

Nuorekkuus, urheilullisuus ja kauneus ovat nykypäivänä ominaisuuksia, joita pidetään arvostettuina ja joita monet peilikuvaltaan toivovat. Media tarjoaa jatkuvasti materiaalia valloilla olevista kauneusihanteista ja ulkonäköpaineiden koetaan etenkin nuorten keskuudessa lisääntyneen. Ulkonäkö ja siihen liittyvä huomio on saanut sairaalloisen suuret mittasuhteet nyky-yhteiskunnassamme (Saarikko 2004).

Opettajat asettavat itsensä ja ulkonäkönsä ammattinsa puolesta jatkuvan arvioinnin kohteiksi. Omia kouluajan opettajia muistellessa opettajista muistetaan helpoiten se, miltä opettaja on näyttänyt ja miten opettaja pukeutui (Weber & Mitchell 1995). Etsiessä kirjoituksia liittyen opettajan ulkonäköön tai pukeutumiseen, on hakutulosten määrä valtava. Aihe nousee esille niin uutisotsikoissa kuin keskustelupalstoilla.

Yksi lähivuosien suurimmista kannanotoista liittyen opettajien pukeutumiseen on *Pukeudu bändipaitaan opettaja!* -tapahtuma. Tempaus sai alkunsa siitä, kun Keskisuomalaisen päätoimittaja otti kolumnissaan kantaa opettajan pukeutumiseen. Päätoimittajan mielestä bändipaitaan pukeutunut opettaja ei osoittanut asianmukaista eikä opettajalle hyväksyttävää pukeutumista. Tämän seurauksena opettajayhteisössä intouduttiin järjestämään päivä, jolloin jokaista opettajaa kannustettiin pukeutumaan bändipaitaan.

Tällä opettajat halusivat ottaa kantaa siihen, ettei opettajan pukeutuminen ole kytköksissä opettajan osaamiseen. (YLE 30.11.2018.)

Procode Oy:n toteuttaman kyselyn ja Opettaja-lehdessä julkaistujen tulosten mukaan oppilaat kommentoivat opettajien ulkonäköä toistuvasti ja huutelut kohdistuvat etenkin opettajien hiuksiin, vaatteisiin sekä kehonkuvaan. (Uusi Suomi 21.1.2009.) Erityisesti oppilaiden kohdistamat suorat puheet opettajan ulkonäköön voivat olla loukkaavia tai niillä voidaan pyrkiä hakemaan henkistä yliotetta opettajasta (MTV -uutiset 10.8.2011). Opettajien arvioidessa toistensa ulkonäköä kommentit voivat olla opettajainhuoneessa raakoja ja selän takana puhe kollegasta törkeää (MTV -uutiset 11.8.2011).

Keskustelupalstoilla opettajiin kohdistuva ulkonäön kommentointi ei ole kaunista luettavaa. Esimerkiksi nimimerkki Vierailija (2017) kirjoittaa, kuinka hän oli löytänyt ensimmäistä luokkaa käyvän lapsensa opettajan profiilin Facebookista. Kirjoittajan mukaan opettajan kahdessa Facebook kuvassa näkyi "bilevaatetus", joka ei hänen mielestään ollut sopivaa, sillä opettajan tulee kirjoittajan mielestä toimia esimerkkinä muille. Lopuksi kirjoittaja pohtii, onko hänen mahdollista siirtää lapsensa rinnakkaisluokalle, sillä hän ei kyseisten kuvien jälkeen enää luota opettajaan. (Vauva.fi 18.8.2017.)

Siinä missä ulkopuoliset ihmiset keskustelevat kovasanaisesti opettajien ulkonäöstä, hakevat opettajat myös itse keskustelupalstoilta varmistusta siihen, millainen ulkoinen olemus kouluympäristössä on hyväksyttävää. Nimimerkki Merithe (2010) etsii vastavalmistuneena opettajana vahvistusta oman pukeutumisensa soveliaisuudelle. Hän ei halua pukeutua stereotyyppiselle opettajalle miellettyyn univormuun, johon hän näkee kuuluvaksi joko Marimekon paidan tai jakkupuvun. Silti, hän haluaa pukeutua klassisen tyylikkäästi. Keskustelu on saanut alleen useita kymmeniä kommentteja. Siinä missä moni vastaaja kannustaa vastavalmistunutta opettajaa pukeutumaan niin kuin hän itse haluaa, mahtuu joukkoon myös heitä, jotka eivät suosittele valtavirrasta erottumista. Esimerkiksi nimimerkki Minna (2010) näkee opettajan arkisen pukeutumisen toimivan auktoriteettia heikentävänä. Hänen auktoriteettikommenttinsa saa tukea muiltakin keskusteluun osallistuneilta. (Anna.fi 12.6.2010.)

Tässä tutkimuksessa haluamme tutkia, kokevatko opettajat työssään ulkonäköpaineita, ketkä ulkonäköpaineita opettajille mahdollisesti luovat sekä kokevatko opettajat oman

pätevyytensä tulevan osittain arvioiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta. Idea tämän pro gradu -tutkimuksen aiheelle syntyi halusta syventyä syksyllä 2018 kirjallisuuskatsauksena tehdyn kandidaatintutkielmamme aiheeseen. Kandidaatintutkielmamme tarkasteli opettajan ulkonäköpaineita osana heidän työhyvinvointiaan sekä -stressiään. Ulkonäköpaineet voivat ajaa opettajan tilanteeseen, jossa hän hakee muiden hyväksyntää toimien omaa persoonallisuuttaan vastaan. Emme kuitenkaan saaneet aikaisemman tutkimustiedon valossa vastausta siihen, millaisia osa-alueita opettajan ulkonäössä kommentoidaan, miten vahvasti opettajat ulkonäköpaineita kokevat ja mikä vaikutus ulkoisella olemuksella on sille, miten pätevänä muut opettajan näkevät.

Päämääränämme on aikaansaada pro gradu -tutkielma, joka on tieteellisten käytäntöjen mukainen, aiheeltaan ajankohtainen sekä sisällöltään mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä. Lisäksi toivomme tutkimuksemme toimivan suunnannäyttäjänä aiheelle, joka puhuttaa ja josta uutisankkurit otsikoivat, mutta sen myöntäminen on vielä vaiettava. Mihin asti opettajan tulee ulkonäöstä johtuvaa painetta sietää? Kuka mahdollisiin opettajan kompetenssia ulkonäön välityksellä arvioiviin puheisiin puuttuu? Kuinka kauan opettajan tulee olla hiljainen hyväksyjä, joka on aina valmis näkemään muiden kytevän potentiaalinen ulkonäköön katsomatta, samalla kun hänen oma ulkonäkönsä joutuu tahtomatta pyytämään muiden hyväksyntää?

## **1.1 ULKONÄKÖ**

### **1.1.1 Ulkonäkövaatimukset**

Ulkonäkö on käsite, jota käytetään kuvaamaan ihmisen fyysisiä piirteitä, ulkoista olemusta, kehonkuvaa sekä kasvopiirteitä. Ulkonäön uskotaan vaikuttavan elämän eri osa-alueisiin, joita voivat olla esimerkiksi työ, parisuhde, itsetunto ja minäkäsitys. (Hämäläinen, Rissanen & Hujala 2016, 43; Kulmala 2004.) Puhuttaessa työn ja ulkonäön suhteesta voidaan ulkonäkö laskea Hämäläisen ym. (2016, 44) sekä Kauppisen (2004) mukaan osaksi ihmisen pääomaa. Ulkonäköön voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan, jotta sen avulla voitaisiin ansaita sosiaalista arvostusta tai osoittaa työelämässä vaadittavaa kompetenssia (Hämäläinen, Rissanen & Hujala 2016).



Ulkonäköön liitetään tietynlainen sosiaalinen arvo. Sosiaaliseen arvoon vaikuttavat yhteiskunnan valloillaan olevat normien mukaiset ulkonäköihanteet. Nykyisen länsimaisen kulttuurin ulkonäköihanteiden vaatimukset ovat kasvaneet. Etenkin urheilullista, kaunista ja nuorekasta ulkomuotoa ihailaan ja yksilön poiketessa valloillaan olevista ihanteista, hänen sosiaalinen asemansa voi heiketä tai häneen voidaan kohdistaa muita negatiivisia ominaisuuksia ulkonäön lisäksi. (Hämäläinen, Rissanen & Hujala 2016, 44-45.)

Berggren, Jordahl ja Poutvaara (2010) saivat tutkimuksessaan Hämäläisen ym. (2016) kaltaisia tuloksia siitä, kuinka hyvännäköinen ulkonäkö on eduksi. Berggren ym. (2010) tuloksissa ulkonäön vetovoimaisuus nähtiin merkittävänä etuutena tosielämän tärkeissä tilanteissa. Heidän tutkimuksensa tulokset osoittivat henkilön ulkonäön olevan suorassa yhteydessä siihen, miten ihmiset toisensa kokivat ja miten he toisiaan kohtelivat. Jopa toisilleen tuttujen ihmisten suhteeseen vaikutti se, millaisena he toistensa ulkonäön näkivät. Kulttuureiden sisällä tai niiden välillä ei koettu olevan ristiriitaa siinä, mitä henkilössä pidettiin ulkonäöllisesti houkuttelevana ja mitä ei, vaan ihmisten ajatukset olivat keskenään hyvin samansuuntaisia. Ulkonäöllä oli tutkimuksen mukaan yhtä paljon merkitystä riippumatta siitä, oliko kyseessä mies tai nainen.

Vaikka Berggren ym. (2010) keskittyivät tutkimuksessaan siihen, miten hyvännäköisellä ulkonäöllä on etuuksia politiikassa, ilmenee heidän tutkimuksestaan se, miten suuri merkitys ihmisen ulkonäöllä on muiden asenteisiin yksilöä kohtaan. Hyvännäköiset ihmiset nähdään muita vakuuttavimpina, heitä kohdellaan paremmin erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja heidän ammatillinen menestyksensä on suurempaa. Tutkimuksen mukaan ulkonäön viehättävyys tulkitaan signaaliksi paremmasta terveydestä sekä korkeammasta älykkyydestä. (Berggren, Jordahl & Poutvaara 2010.)

Siinä missä ihmisen kaunis ja huomion herättävä ulkomuoto saa osakseen ihailua, on Kauppisen (2004) mukaan asialla myös varjopuolensa. Muiden silmiin toisen ihmisen kauneus voi aikaansaada kateutta, herättää kilpailua tai laukaista kauniissa ihmisessä ahdistuksen tunteita. Ahdistuksen lisäksi Kauppinen (2004) korostaa, kuinka kauniista ulkonäöstään tietoinen ihminen voi näyttäytyä muiden silmissä narsistisena. Esimerkiksi työyhteisössä narsismin kaltainen minäkeskeisyys voi toisinaan luoda kitkaa työyhteisön sisälle.

### 1.1.2 Ulkonäkö työelämän edellytyksenä

Kauppisen (2004) mukaan ammatillisilla ulkonäön edellytyksillä tarkoitetaan niitä ominaisuuksia, jotka ulkonäössä koetaan työn suorittamisen kannalta keskeisinä tekijöinä. Kauppinen (2004) kuvaa, kuinka vielä 60 -luvulla ulkonäköön liittyvät vaatimukset kuuluivat ainoastaan erityisammatteihin, joissa kauneudella oli merkittävä asema toimeentulon kannalta. Ulkonäkövaatimukset koskettivat niitä ammatteja, joissa tavattiin mielenkiintoisia henkilöitä ja työhön, johon liittyi kansainvälisiä kohtaamisia. Nykypäivänä kauneusihanteet ovat arkipäiväistyneet ja ulkonäköä koskevat vaatimukset ovat laajentuneet koskemaan useampia eri ammattiryhmiä. Etenkin tv- ja mainonta-alan ammatit ovat vaikuttaneet siihen, minkälaisia ulkonäköihanteita tämän päivän yhteiskunnassamme vallitsee. Näiden tekijöiden vuoksi ulkonäköpaineet ja -vaatimukset ovat lisääntyneet.

Hämäläisen, Rissasen ja Hujalan (2016) tutkimuksessa tarkasteltiin ulkonäköä työelämän, ikääntymisen ja sukupuolen näkökulmista. Tutkimus pohjautuu aikaisempaan tutkimustietoon sekä heidän laatimaan kyselyyn. Kysely teetettiin kuusikymmentävuotiaille ja se käsitteli vastaajien omaa ulkonäköä. Hämäläinen ym. (2016) halusivat tutkimuksellaan herättää ihmiset ajattelemaan ulkonäön merkitystä työelämässä. Heidän tutkimuksensa mukaan ihmisen ulkonäköön voidaan suhtautua vieroksuen. Työelämässä ulkonäkövieroksuntaa sisältyy etenkin niihin ammatteihin, joissa viehättävyyttä arvostetaan. Naisten keskuudessa epäviehättävänä ominaisuutena pidetään lihavuutta ja miehet leimataan negatiivisesti vähäisen pituuden vuoksi. Siinä missä ikä lisää naisten syrjintää työelämässä, Hämäläinen ym. (2016) näkevät miesten sosiaalisen arvon lisääntyvän iän myötä. Miehet eivät kuitenkaan Kulmalan (2004) mukaan vältty ulkonäköpaineilta, sillä myös miehinen kulttuuri on tänä päivänä enemmän ulkonäkökeskeistä kuin aiemmin.

Tutkimukset osoittavat miellyttävän ulkonäön edesauttavan työhaastattelukutsun saamista sekä työsuhteen solmimista. Hämäläinen ym. (2016) kirjoittavat tutkimuksessaan, kuinka ulkonäkö voi olla tietyillä aloilla kriittinen tekijä työpaikan saannin näkökulmasta. Kamila (2012) linjaa Hämäläisen ym. (2016) tutkimusta tuodessaan väitöskirjassaan esiin sen, kuinka työntekijät ovat nykypäivänä valmiimpia panostamaan aikaisempaa enemmän omaan ulkonäköönsä sekä ulkoiseen olemukseensa nostatakseen asemaansa työmarkkinoilla.

Hämäläisen, Rissasen ja Hujalan (2016) tutkimuksessa työhaastatteluissa rekrytoijat loivat olettamuksia esimerkiksi työntekijän ahkeruudesta, motivaatiosta, kyvykkyydestä sekä itsekurista ulkonäön ja ruumiinrakenteen kautta. Myös Kulmala (2004) kirjoittaa, kuinka merkittävästi ulkonäköön kohdistuvat vaatimukset ovat nykypäivänä työelämässä lisääntyneet. Hämäläinen ym. (2016) mainitsevat myös, kuinka työnhakijan kannalta epäedullisia tekijöitä työsuhteen muodostumiselle ovat naissukupuoli, ikä ja ulkoinen olemus. Rekrytoijat arvioivat työnhakijan ulkonäön pohjalta työnhakijan kyvykkyyttä suoritua työtehtävistään niin, ettei työpaikalle aiheudu lisäkustannuksia työntekijästä esimerkiksi sairauspoissaolojen myötä. Kauppinen (2004) vahvistaa Hämäläisen ym. (2016) tutkimuksessa esiin nousseen tuloksen siitä, miten jo työhönottotilanteessa normaalipainoiset työnhakijat tulevat ylipainoisia hakijoita todennäköisemmin valituiksi työtehtäviin. Tässä suhteessa ylipainoiset naiset ovat epäedullisessa asemassa verrattuna ylipainoisiin miehiin, sillä heidän ylipainoaan ei nähdä negatiivisesti yhtä leimaavana ominaisuutena. Väitöskirjatutkija Marjo Kamila (2012) nosti omassa tutkimuksessaan esille samoja asioita, kuin Hämäläinen ym. (2016), sekä Kauppinen (2004), kun puhuttiin ulkonäön merkittävästä vaikutuksesta työpaikan saantiin. Kamila (2012) ja Kulmala (2004) toivat tutkimuksissaan esille myös sen, kuinka monissa tilanteissa paremman näköinen työnhakija saa todennäköisemmin paikan, jos kyseessä on yhtä pätevät työnhakijat.

Pääosin Yhdysvalloissa julkaistujen tutkimusten mukaan ulkonäöltään viehättävät työntekijät ansaitsevat Kulmalan (2004) mukaan mielenkiintoisimmat työpaikat ja korkeammat palkat. Kulmalan (2004) lisäksi myös Hämäläisen ym. (2012) tutkimuksessa hyvännäköiseksi koetulla ulkonäöllä oli todistetusti yhteys paksumpaan rahapussiin. Samansuuntaisia tuloksia sai myös Kauppinen (2004), jonka mukaan hyvännäköiset työntekijät nauttivat työpaikoillaan suurempaa luottamusta ja heidän toimintaansa katsotaan enemmän läpi sormien - jopa kyseenalaisissa tilanteissa. Työmarkkinoilla viehättävään ihmiseen liitetään usein myös muita positiivisia piirteitä, kuten itsevarmuus ja vakuuttavuus sosiaalisissa tilanteissa. (Kauppinen 2004.)

### 1.1.3 Pukeutuminen osana yksilön ulkoista olemusta

Kamilan (2012) sekä Hämäläisen ym. (2016) tutkimusten mukaan pukeutuminen on iso osa yksilön ulkoista olemusta ja se on yhteydessä yksilön identiteettiin. Verbinä

pukeutuminen on prosessi, jonka tarkoituksena on oman ulkonäön muuttaminen. Puhuttaessa pukeutumisesta substantiivina tarkoitetaan vaatekappaleita ja materiaaleista, joiden avulla kehoa verhotaan. Pukeutumista ovat niin vaatteet kuin asusteet. Kamilan (2012) tutkimuksessa asusteiksi katsotaan kuuluvan huivit ja käsineet, laukut ja kengät sekä korut ja silmälasit. Tatuoinnit ja lävistyksset sekä kampaukset ja meikit kuuluvat osaksi pukeutumiskokonaisuutta. Kamilan (2012) ja Hämäläisen ym. (2016) tutkimuksissa pukeutumisen käsitteestä tulee erottaa vaatetuksen termi, sillä vaatetuksella viitataan ihmisen vaatekappaleista koostuvaan asuun. Vaatetukseen eivät esimerkiksi kuulu tatuoinnit, lävistyksset, korut eivätkä silmälasit. (Kamila 2012, 29.)

Ulkoiseen olemukseen kuuluvat alastoman kehon muodot, ihon väri sekä ilmeet ja eleet. Pukeutuminen (*dress*) on käsitteenä laajempi kuin ulkoinen olemus, koska pukeutumisen kautta voimme havainnoida sitä, kuinka ihminen haluaa omaa kehoaan tuoda esiin. Pukeutumisen avulla yksilö voi joko peittää tai paljastaa kehoaan. (Kamila 2012, 28; Roach-Higgins & Eicher 1995, 3-4.) Hämäläisen ym. (2016) mukaan etenkin naiset peittävät pukeutumisella niitä kehon osa-alueita, joista he kokevat epävarmuutta. Tällä tavoin naiset pyrkivät ohjaamaan ulkoa tulevat katseet niihin piirteisiin, joista ei koeta paineita. Roach-Higgins ja Eicher (1995) laajentavat pukeutumisen käsitteeseen kuuluviksi erilaiset ruumiinmuotoa muokkaavat tekijät kuten dieetit ja plastiikkakirurgia.

#### 1.1.4 Ikä ja kehonkuva

Kulttuurimme, joka yhä enenevässä määrin korostaa nuorekasta ja viehättävää ulkonäköä muodostaa ongelman ikääntyvälle työväelle. Ongelman keskiössä ovat erityisesti naiset, sillä heille ulkonäköasema työssä on alttiimpi ihmisten arvioinneille verrattuna miehiin. Työelämässä nuorekkaaseen ulkonäköön liitetään työhyvinvointi ja menestys, jolloin etenkin ikääntyvälle naiselle yrityskulttuurissa tietojen, taitojen ja vahvuuksien hyödyntäminen on eduksi. (Kauppinen 2004.)

Naisten iällä on vaikutusta joihinkin kehonkuvan osa-alueisiin, kuten laihuuteen pyrkimiseen. Etenkin nuoremmilla naisilla kehon tyytymättömyys on myös yhteydessä heidän itsetuntoonsa. Ikä ei kuitenkaan ole yhteydessä naisten kokemaan tyytymättömyyteen omasta kehonkuvastaan. (Pruis & Janowsky 2010). Pruis ja Janowsky (2010) tutkivat nuorempien ja vanhempien naisten käsityksiä omasta kehonkuvastaan.

Naisten käsityksiä vertailtiin keskenään kyselylomakkeiden sekä kuvien avulla. Kuvissa esiintyi lihavia ja laihoja naisia ja vastaajien tuli sijoittaa itsensä johonkin väliin. Tutkimustuloksissa ilmeni, että vanhemmat naiset kokevat samanlaista tyytymättömyyttä omaa vartaloaan kohtaan kuin nuoremmat naiset, mutta nuoremmat naiset pyrkivät enemmän muuttamaan vartaloaan ja he kokevat yhteiskunnan luomia paineita vanhempia naisia enemmän.

Erityisesti nuorten naisten keskuudessa koetaan painetta noudattaa median luomaa käsitystä ihanteellisesta naisvartalosta. Vanhempien naisten ruumiinkuva ei ole kuitenkaan täysin immuuni yhteiskunnan vaikutuksista. (Pruis & Janowsky 2010.) Naisten ulkonäköpaineisiin vaikuttavat merkittävästi jo nuorena asetetut odotukset tyttöjen ulkonäkövaatimuksista, jotka ovat poikia korostuneempia (Kauppinen 2004). Naisten ulkonäköä kohtaan asetetut vaatimukset liittyvät monesti nuorekkaan, raikkaan ja hyvinvoivan näköiseen ulkoiseen olemukseen. Kauppisen (2004) mukaan vastaavasti miesten ulkonäön odotetaan olevan urheilullisen vahva, sekä huoliteltu. Työelämän puolella ulkoisilta ominaisuuksiltaan hyvännäköiset miehet ansaitsevat parempaa palkkaa. Pituus nähdään yhä edelleen miehuuden mittana ja tutkimukset osoittavat, kuinka pituuden ajatellaan luovan valtaa ja voimaa. Erityisen hyvin työelämässä menee niillä miehillä, jotka komean ja pitkän ulkomuotonsa lisäksi työskentelevät vaativissa työtehtävissä, sillä näiden miesten palkka nousee vieläkin korkeammaksi.

## **1.2 KOMPETENSSI YHTENÄ AMMATTI-IDENTITEETTIÄ MÄÄRITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ**

### **1.2.1 Kompetenssi ja ammattitaito**

Käytettäessä käsitteitä kvalifikaatio, kompetenssi ja ammattitaito on tärkeää tiedostaa kulloinkin tehtävän työn pätevyys- ja osaamisvaatimukset, jotta työtä voidaan suorittaa oikein ja sitä voidaan kehittää (Luukkainen 2004, 71). Käsitteet kvalifikaatio, ammattitaito ja kompetenssi nähdään usein samaa asiaa tarkoittavina. Tästä johtuen kyseiset käsitteet ovat moniselitteisiä ja niiden suhteet toisiinsa päällekkäisiä. Kvalifikaation (*qualification*) avulla työntekijä osoittaa riittävää ammattitaitoa vastata työn ja työnantajan tarjoamiin vaatimuksiin. Työntekijän kokemaa ammattitaitoa Luukkainen (2004, 71) nimittää

kompetenssiksi (*competence*). Kompetenssi on pätevyyttä suoriutua työn asettamista vaatimuksista itsensä sekä muiden arvioinnin alaisena. Tässä tutkimuksessa keskitytään kvalifikaation sijaan kompetenssin käsitteeseen. Tämä tutkimus haluaa selvittää kompetenssin näkökulmasta katsottuna etenkin sitä, arvioidaanko opettajan kompetenssia eli pätevyyttä opettajan ulkonäön kautta.

Ammatti-identiteetti määräytyy vahvasti henkilön oman koetun kompetenssin kautta. Ammatillisen identiteetin määrittely lähtee liikkeelle siitä, millaisena ihminen näkee itsensä suhteessa omaan työhönsä ja ammatillisuuteensa, sekä miten hän haluaa työssään muovautua. Ammatillinen identiteetti on myös sitä, mihin ihminen on valmis työssään sitoutumaan, mihin hän kokee kuuluvansa ja millaisiin asioihin hän haluaa ammatissaan panostaa. Se miten ihminen haluaa työtään toteuttaa, on yhteydessä siihen, millaiset tavoitteet ja millaisen arvopohjan ihminen on itselleen työnsä suhteen asettanut. Työntekijän käsitys omasta itsestään on ensiarvoisen tärkeää. Vaihtuvat ammatit ja jatkuva oppimisen sekä joustavuuden tarve työpaikoilla voivat toisinaan saada ammatti-identiteetin tuntumaan taakalta. Tämän vuoksi työntekijän on hyvä olla tietoinen omasta osaamisestaan ja vahvuuksistaan. Tämä edellyttää tietoista ammatillista identiteettiä. (Eteläpelto & Onnismaa 2008.)

### 1.2.2 Ulkonäön ja kompetenssin välinen yhteys

Ihmisten kokemukset vaikuttavat siihen, miten he yhdistävät eri asioita toisiinsa. Monille ihmisille on kehittynyt pinttynyt ajatus siitä, että kauneus ihmisen ulkonäössä tarkoittaa sitä, että kyseinen ihminen on myös pätevä. (Hatfield & Sprecher 1986, 66.) Hatfield ja Sprecher (1986) kertovat, miten ulkonäön ja pätevyyden linkittäminen toisiinsa on yleistä etenkin työelämässä.

Ulkonäön ja pätevyyden välistä yhteyttä politiikassa ovat tutkineet Berggren ym. (2010) sekä Praino, Stockemer ja Ratis (2014). Molempien tutkimuksista ilmenee, miten ihmisillä ei joko ole riittävästi tietoa politiikasta tai ihmiset eivät jaksakaan nähdä vaivaa selvittääkseen vaaliehdokkaan poliittisista suuntausta. Tämä ajaa äänestäjät tilanteeseen, jossa vaaliehdokkaan ulkonäöllä on suurempi merkitys, kuin ehdokkaan pätevyydellä.

Missä tahansa sosiaalisessa ympäristössä fyysinen ulkonäkö koetaan tärkeänä. Mikäli yksilö omaa houkuttelevan ulkonäön, voidaan hänen ajatella olevan myös persoonallisilta ominaisuuksiltaan parempi tai hän voi saada yhteiskunnassa erilaisia etuuksia ulkonäkönsä avulla. (Praino, Stockemer & Ratis 2014.) Ulkonäön ja pätevyyden välillä ei ole mitään todellista yhteyttä, mutta silti ulkonäkö on vahvassa roolissa, kun työpaikkaan rekrytoidaan työntekijää. Vaikka kaikenlaisen syrjinnän tulisi olla kiellettyä, silti sitä tapahtuu. (Hatfield & Sprecher 1986, 55.)

### 1.2.3 Opettajan ammatti-identiteetti

Krzywackin (2009) tutkimuksessa tarkasteltiin matematiikan opettajiksi opiskelevien opettajaidentiteetin rakentumista koulutuksen aikana. Krzywacki (2009) kuvaa tutkimuksessaan, kuinka opettajaidentiteetin rakentuminen on kehitymisprosessi, jonka tarkoituksena on ohjata opettajaa kehittämään omia valmiuksiaan niin, että hän vastaa omaa ihannekuvaansa opettajuudesta. Kaiken kaikkiaan opettajan identiteetti on sellaista, joka on opettajalle henkilökohtaista ja itse rakennettua, mutta myös sellaista, jota opettaja jakaa muille.

Opettajan ammatti-identiteetin rakentuminen lähtee liikkeelle opettajan sisäisten keskusteluiden kautta. Ennen kuin opettaja voi kasvatustehtävässään vaikuttaa siihen, miten hänen oppilaansa näkevät itsensä, täytyy opettajan olla tietoinen siitä, kuka hän itse on. (Koski-Heikkinen 2013, 48.) Koski-Heikkinen (2013) toteaa tutkimuksessaan opettajan toimivan työssään yhteiskunnassa hyväksytyjen arvojen mukaan ja käyttävän opetuksessaan sellaisia sisältöjä, joiden varassa hänen oppilaansa luovat pohjan omille identiteeteilleen. Koski-Heikkinen (2013) näkee opettajan ammatti-identiteetin olevan poikkeava suhteessa muiden ammattien ammatti-identiteettiin. Hän perustelee tämän niin, että opettaja opettaa oppilailleen ne tiedot ja taidot, jotka hänen mielestään oppilaiden tulee oppia. Ne arvot, joita opettaja oppilailleen välittää, ovat yhteydessä opettajan omaan identiteettiin ja identiteetin taustalla vaikuttavaan arvopohjaan.

Kamilan (2012, 137) mukaan opettajan ammatti-identiteetin muodostumiseen ovat vahvasti yhteydessä pukeutuminen ja ulkoinen olemus. Pukeutumisen ja ulkoisen olemuksen avulla opettaja voi tietoisesti vahvistaa omaa kunnioitustaan ja auktoriteettiaan. Samaa mieltä on myös Hankaniemi (2014), jonka tutkimuksessa opettajan pukeutuminen

kuvastaa hänen ammatillista identiteettiään opettajana. Kauppinen (2004) on sitä mieltä, että ammatti-identiteetti, joka perustuu ulkonäköön, on haavoittuvainen, sillä tällöin ammatti-identiteetti rakentuu muiden mielipiteiden varaan.

Opettajan ammatillisuutta voidaan lähestyä kvalifikaation, kompetenssin ja ammattitaidon käsitteiden kautta, vaikka kyseiset käsitteet Luukkaisen (2004, 71) mukaan sisältyvät työelämään ja ammatilliseen koulutukseen. Nykypäivänä opettajan työnkuva laajenee jatkuvasti. Tämän vuoksi huoli esimerkiksi opettajan kompetenssista on kasvanut. (Pillay, Goddard & Wills 2005, 22.) Pillay ym. (2005) tutkivat kompetenssin ja työuupumuksen välistä yhteyttä opettajien keskuudessa. Tutkimuksen mukaan se, miten opettaja kokee suoriutuvansa työstään, on yhteydessä työtyytyväisyyteen.

Koetun kompetenssin ja työtyytyväisyyden laskiessa on mahdollista, että opettaja päätyy vaihtamaan alaa. Samalla kun opettajan työnkuva laajenee ja opettajaan kohdistetut vaatimukset kasvavat on Pillayn ym. (2005) mukaan tärkeää, että opettajille tarjotaan mahdollisuus jatkuvaan kehitykseen, sillä tämä lisää opettajan positiivista kokemusta omasta kompetenssistaan eli pätevyydestä. Myös Luukkaisen (2004) tutkimuksessa työelämän muutoksilla on vaikutus opettajan ammatilliseen kvalifikaatioon. Sekä Pillay ym. (2005) että Luukkainen (2004) puhuvat opettajan ammatillisen kehityksen jatkuvuudesta. Mikäli opettajan työn jatkuva muutos sekä kehitys luo opettajalle käsityksen siitä, että hän ei pysty vastaamaan kasvaviin odotuksiin, voi opettajan koettu kompetenssi vastaavasti myös laskea (Pillay ym. 2005, 25).

#### 1.2.4 Opettajien ulkonäkö arvioinnin kohteena

Jo viimeisen kymmenen vuoden ajan opettajiin kohdistuvista ulkonäköpaineista on keskusteltu (Kamila 2012, 16). Aiheen ajankohtaisuus ilmenee sekä uutisotsikoissa että keskustelupalstoilla, mutta silti tieteellistä tutkimusta opettajiin kohdistuvista ulkonäköpaineista löytyy suppeasti.

Tilanteissa, joissa oppilaita pyydetään kuvailemaan opettajaa tai tilanteet, joista opettaja saa tyypillisimmin kuulla oppilailta ja kollegoilta, on pukeutuminen ja ulkoinen olemus. Kamila (2012) selvitti tutkimuksessaan, kuinka paljon opettajan ulkonäköön kohdistetaan stereotyyppisiä olettamuksia. Opettajan poiketessa stereotyyppisestä olettamuksesta,



haasteeksi voi muodostua hyväksynnän saaminen omilta kollegoilta ja oppilailta. Kollegoiden arvioivat katseet kohdistuvat opettajiin, joiden ulkoisessa olemuksessa tai pukeutumisessa on jotain koulun imagosta poikkeavaa tai ammatillisesti epäkorrektia. Poikkeavuudet voivat ääritilanteissa johtaa siihen, että opettajaa seuraa häpeä tai hän menettää kollegoiden kunnioituksen. (Kamila 2012, 234.) Mielenkiintoista Kamilan (2012) tutkimustuloksissa on se, kuinka opettajan kompetenssia eli pätevyyttä ratkaisevampana tekijänä pidetään sitä, miltä opettaja ulkoisesti näyttää. Oppilaiden keskuudessa opettajan ulkonäölle asetetaan toivomuksia sekä odotuksia ja opettajan poiketessa näistä, saattaa opettaja joutua pahimmillaan ilkeän kiusaamisen tai loukkauksen kohteeksi. (Kamila 2012, 183, 214)

Opettajat ovat päivittäin oppilaidensa arvioinnin kohteena (Salo 2005, 50). Heikkisen ja Huttusen (2007) mukaan opettajan ulkoiseen olemukseen linkittyy neutraalius, eli opettajan ei tule olla liikaa huomiota herättävä, mutta toisaalta opettajan ei tule olla täysin huomaamatonkaan. Opettajan on tärkeää toimia oman harkintansa varassa hyväksyttävien normien mukaisesti.

Kamilan (2012) sekä Weberin ja Mitchellin (2003, 58) tutkimustulokset ovat yhteneviä Salon (2005) teoksen kanssa. Kaikkien edellä mainittujen mukaan ennakkoluulot ohjaavat opettajan ulkoiseen olemukseen sekä pukeutumiseen liittyvää arvostelua ja arviointia. Weberin ja Mitchellin (2003, 45, 55-58) tutkimuksessa selvitettiin opettajan ulkonäön ja pukeutumisen välistä yhteyttä liittyen opettajan identiteettiin sekä lasten mielikuvaan opettajastaan. Tutkimuksessa opettajaopiskelijoita, sekä oppilaita pyydettiin piirtämään paperille mahdollisimman tarkka ja yksityiskohtainen kuva, siitä miltä mies- ja naispuolinen opettaja näyttää. Tutkimustuloksista kävi ilmi, kuinka stereotyyppisesti opettajan ulkoista olemusta kuvailtiin. Miesopettajat olivat nuhjuisia ja naisopettajat puolestaan siistejä ja virallisia. Tyypillisesti naisopettajaa esittävässä kuvissa piirrosten opettajilla oli yllään pitkä hame, hiukset olivat nutturalla ja kasvoilla silmälasit. Samansuuntaisia tutkimustuloksia sai myös Hankaniemi (2014), jonka fenomenologisessa tutkimuksessa selvitettiin opettajien, opettajaopiskelijoiden sekä kuudennen luokan oppilaiden näkemyksiä opettajan ulkoisesta olemuksesta. Tutkimukseen vastanneiden ryhmien näkemykset opettajien ulkoisesta olemuksesta olivat keskenään monilta osin yhteneväisiä. Hankaniemen (2014) tutkimuksen osallistujaryhmien mukaan esimerkillisyys, siisteys sekä tyylikkyys koettiin opettajien ulkoisessa olemuksessa

tärkeinä osa-alueina. Kun opettajaopiskelijat sekä opettajat kuvailivat Hankaniemen (2014) tutkimuksessa stereotyyppistä opettajaa, vastauksissa poikkeuksetta esiin nousivat käsitteet siisti ja neutraali. Sama huomio näkyi Weberin ja Mitchellin (2003) tutkimuksessa, lukuun ottamatta sukupuolta, joka ei selvinnyt Hankaniemen (2014) tutkimustuloksissa.

Hankaniemen (2014) tutkimuksessa opettajat ja opettajaopiskelijat painottivat oman pukeutumisen mukavuutta, siisteyttä, persoonallisuutta sekä asiallisuutta. Toisin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, Hankaniemen (2014) tutkittavat korostivat värien merkitystä pukeutumisessa toisin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa värien sijaan korostettiin neutraaleja ja maanläheisiä sävyjä. Hankaniemen (2014) tutkimuksessa käy ilmi monien tutkijoiden uskomukset vaatteiden värien vaikutuksista sekä opettajien että oppilaiden mielialaan. Tavallisesti tummat sävyt pukeutumisessa nähdään auktoriteettia korostavina, kun taas pirteät värit mielletään tarmokkuutta ja jaksamista viestivinä.

Opettajan stereotyyppinen pukeutuminen näkyy jo opettajankoulutuslaitosten pääsykoetilanteissa, joissa opettajaehdokkaiden oletetaan noudattavan tietynlaista opettajuuden ohjenuoraa. Lauri Kempainen (2007) on tutkinut Rauman opettajankoulutuslaitokselle hakevien pukeutumista pääsykoetilanteissa. Kempaisen (2007, 192) tutkimustulokset ovat yhteneviä Hankaniemen (2014) tulosten kanssa, joissa maanläheiset ja neutraalit sävyt olivat tyypillinen värivalinta hakijan pukeutumisessa. Tyypillisesti hakijalla oli myös polkkatukka tai poninhäntä, eikä partaa, jotta ulkoinen olemus näyttää huolitellulta ja siistiltä. Muita pukeutumiseen liittyviä ohjeistuksia olivat ylipukeutumisen välttäminen, luonnollinen meikki, maripaita sekä peittävät ja siistit vaatteet. Tulosten perusteella hakijat toimivat monesti stereotyyppien varassa etenkin silloin, kun he haluavat antaa mahdollisimman hyvän ensivaikutelman. (Kempainen 2007, 203.)

## **1.3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET**

Teimme vuonna 2018 kandidaatintutkielman liittyen opettajien ulkonäköön, työhyvinvointiin ja stressiin. Tutkielmaa tehdessä korostui etenkin opettajan ulkonäköpaineiden ajankohtaisuus. Ulkonäköpaineita käsitteleviä uutisia löytyi paljon,

mutta tutkimuksia suppeasti. Opettaja on aina nostettu kansankynttilänä julkiseen tarkasteluun ja tuntuu, että opettajien ulkoisesta olemuksesta luodaan helposti stereotyyppisiä oletuksia.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kokevatko opettajat ulkonäköpaineita ja mitkä tekijät vaikuttavat ulkonäköpaineiden muodostumiseen. Koimme tärkeänä myös selvittää kokevatko opettajat työyhteisönsä jäsenten arvioivan heidän pätevyyttään eli kompetenssiaan heidän ulkonäkönsä kautta.

Tutkimuksessa selvitettiin vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

Pääkysymys:

1. Kokevatko opettajat ulkonäköpaineita? Mitkä taustatekijät (työkokemus, luokka-aste, ikä) mahdollisesti selittävät niiden kokemista?

Alakysymykset:

2. Ketkä mahdollisia ulkonäköpaineita opettajille työyhteisössä luovat?
3. Kokevatko opettajat oman pätevyytensä joutuvan arvioiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta?

## **2. MENETELMÄ**

### **2.1 Tutkittavat, aineiston keräys ja tutkimusetiikka**

Tutkimusaineisto kerättiin syksyllä 2019. Tutkimukseen osallistui yhteensä 167 peruskoulun opettajaa.

Tässä tutkimuksessa noudatettiin hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaista tutkimusetiikkaa. Määrällisessä tutkimuksessa hyvän etiikan mukaista on, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavalle mielipahaa tai vahinkoa (Vilkka 2007, 90). Tutkimukseen osallistuneilta opettajilta pyydettiin tutkimuslupa ja heille kerrottiin mikä tutkimuksen tarkoitus on, mihin tutkimusta tullaan käyttämään ja milloin tutkimusaineisto tuhoetaan. Vastaajat olivat tietoisia tutkimuksen vapaaehtoisuudesta, mahdollisuudesta

tutkimuksen keskeyttämiseen sekä siitä, kuinka kauan kyselylomakkeeseen vastaaminen vei aikaa. Tässä tutkimuksessa kaikkia loukkaavia tai mitätöiviä ilmaisia ei käytetty.

## 2.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen kulku

Tutkimuksen kyselylomake eli mittari, joka kehitettiin ainoastaan tätä tutkimusta varten, laadittiin Webropol- nimisellä kyselytyökalulla (liite 1). Kyselylomake sisälsi 26 strukturoitua kysymystä. Laitoimme linkin kyselylomakkeeseen “Alakoulun aarreaitta” -nimiseen Facebook ryhmään. Alakoulun aarreaitta on niin kutsuttu virtuaalinen opettajainhuone, jossa tuhannet eri opetus- ja kasvatustieteen ammattilaiset jakavat vinkkejä liittyen koulumaailmaan ja oppitunteihin. Koska ryhmässä vaikuttaa yli 6000 henkilöä, ajattelimme ryhmän olevan juuri oikea paikka kyselylomakkeen lähettämistä varten. Näin saimme lyhyessä ajassa 167 vastausta. Vapaaehtoisilla vastaajilla oli kuukausi aikaa vastata kyselylomakkeeseen, jonka jälkeen aloitimme aineiston analysoinnin.

Tämä tutkimus on tyypiltään kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, joka tunnetaan myös nimellä tilastollinen tutkimus. Määrällisessä tutkimuksessa halutaan selvittää muuttujien välisiä riippuvuuksia ja muutoksia, joita tutkittavassa asiassa on tapahtunut. Määrällisessä tutkimuksessa tietoa käsitellään numeerisesti. (Vilka 2007, 13). Kyselylomakkeiden avulla tehty tutkimus tarjoaa mahdollisuuden laajan tutkimusaineiston keräämiseen lyhyessä ajassa, sillä sen avulla saamme yhtäaikaaisesti monelta eri henkilöltä vastauksen samanaikaisesti, vaikka kysymyslomakkeen kysymysten määrä on suuri. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 184.)

Webropol-kyselylomakkeen sisällön laatiminen vei meiltä runsaasti aikaa, sillä halusimme tarkoin miettiä, minkälaiset kysymykset ovat relevantteja tutkimuksemme osalta. Kyselylomakkeen kysymykset muodostuivat ulkonäköön liittyvissä kysymyksissä Kamilan (2012) väitöskirjan tutkimuksessa esiin nousseiden teemojen pohjalta. Ne työyhteisön jäsenet, jotka tässä tutkimuksessa esitetään osana opettajan työyhteisöä, ovat niitä henkilöitä, jotka opettaja ammatissaan päivittäin kohtaa. Samoja henkilöitä on käytetty, kun tutkimukseen osallistuneita opettajia pyydettiin vastaamaan, ketkä heidän mielestään arvioivat heidän pätevyyttään. Työyhteisön jäsenet olivat hyviä vaihtoehtoja mittariin, sillä heille opettajan pätevyydellä on jokin merkitys.

Emme halunneet tehdä kyselylomakkeesta liian pitkää, sillä uskomme että se olisi vaikuttanut vastausprosenttiin. Haastavaa oli myös laatia kysymykset niin, etteivät ne olleet monitulkintaisia. Suurin osa kyselylomakkeen kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä. Valitsimme monivalintakysymykset siksi, että halusimme saada vastauksia, joita pystymme mielekkäästi vertailemaan ja analysoimaan keskenään. Lisäksi monivalintakysymysten käsitteleminen tietokoneella on helpompaa ja monivalintakysymykset tuottavat vähemmän kirjavia vastauksia vastaajien keskuudessa. Tässä tutkimuksessa ei käytetty avoimia kysymyksiä siksi, että avoimet kysymykset olisivat olleet liian haasteellisia tutkimuksen aihetta silmällä pitäen. Tällä tarkoitamme sitä, että avointen kysymysten vastauksista olisi voinut nousta esiin sellaisia asioita ja käsitteitä, joita emme nykyisen tutkimustiedon ja lähdekirjallisuuden valossa olisi pystyneet avaamaan tämän tutkimuksen teoriaosuudessa.

Avoimet kysymykset toimivat monivalintakysymysvaihtoehtojen kehittäjinä, joten koimme parhaaksi jättää avoimet kysymykset toistaiseksi pois, sillä olemme vielä noviisitason tutkijoita. Monivalintakysymysten lisäksi käytimme pudotusvalikkoa ja liukukytkintä. Pudotusvalikkokysymyksissä vastaaja pystyi valitsemaan neljästä eri vaihtoehdosta parhaiten häntä kuvaavan vaihtoehdon. Vaihtoehdot olivat “ei lähes koskaan”, “joskus”, “päivittäin”, “viikoittain”. Liukukytkinkysymyksissä vastaajat antoivat parhaiten omaa näkemystään kuvaavan numeerisen arvion lukujen 1-10 väliltä.

### 2.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, kokevatko peruskoulun opettajat ulkonäköpaineita. Tutkimuksessa halutaan myös selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat ulkonäköpaineisiin. Tämän lisäksi tutkimuksessa pyritään selvittämään, kokevatko opettajat työyhteisönsä jäsenten arvioivan heidän pätevyyttään heidän ulkonäkönsä kautta. Jokaiseen tutkimukseen osallistuneen opettajan vastauslomake käytiin yksittäin läpi. Kyselylomakkeen kysymysten strukturointi nopeutti ja helpotti datan kirjaamista. Tutkimusaineisto muutettiin havaintomatriisissa numeeriseen muotoon, jotta sitä voitiin tilastollisesti analysoida. Kaikki kyselylomakkeen väittämät ja niihin saadut vastaukset analysoitiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelman avulla.

Kyselylomakkeen reliabiliteetin tarkastelun apuna käytettiin Cronbachin alfa -kerrointa. Kertoimen arvon ollessa yli 0,7 voidaan kyselylomaketta pitää monesti luotettavana. Tässä tutkimuksessa Cronbachin alfa -kerroimen avulla selvitettiin, mitkä summamuuttujat olivat Cronbachin alfa -kerrointa heikentäviä. Tämän tutkimuksen tulokset -osiosta jätettiin pois kysymysten 16 ja 26 “ei mitään” ja “ei kukaan” -vaihtoehdot. Näin Cronbachin alfa saatiin nousemaan 0.766 ja 0.679.

Vastaajien taustatietoja sekä kysymyksiä tarkasteltiin SPSS -ohjelman frekvenssitaulukoiden ja prosenttilukujen avulla. Käytimme mittaustasoina laatuero- eli nominaaliasteikkoa sekä järjestys- eli ordinaaliasteikkoa. Nominaaleiksi luokiteltiin taustamuuttujat sukupuoli, ikä, työkokemus ja opetettava luokka-aste. Nominaalimuuttujia verrattiin tutkimuksemme pääkysymykseen.

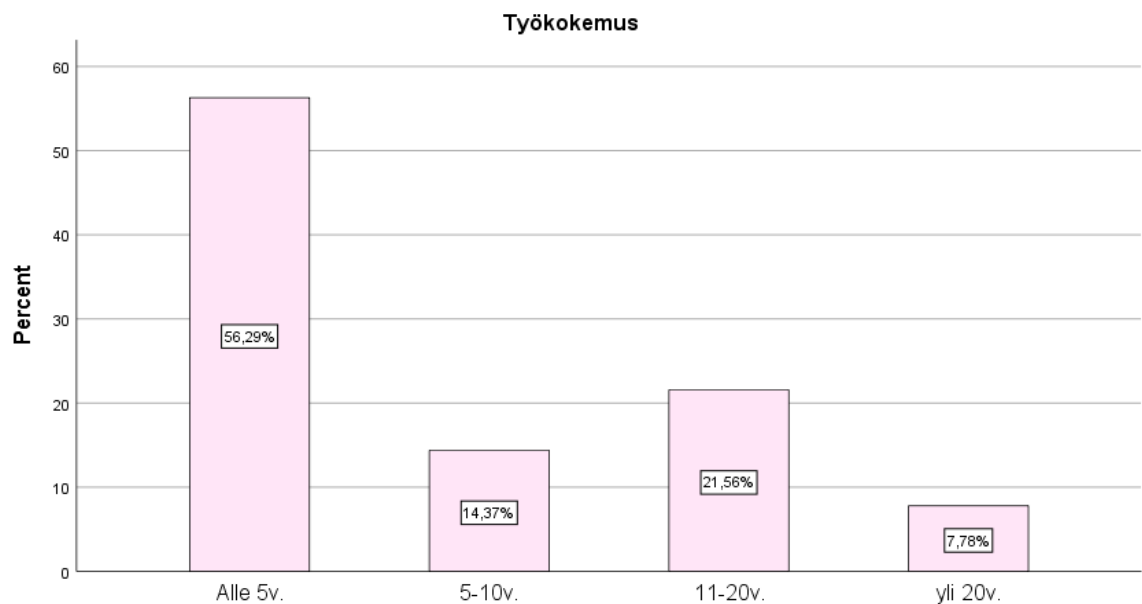
Selvitettäessä eri muuttujien välisiä eroja, käytimme ei-parametrisiä testejä, sillä ne soveltuvat parhaiten mielipideasteikollisesti toteutettuun kyselyyn. Tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä tarkastelimme Kruskal-Wallis -testillä. Käytimme Kruskal-Wallis -testiä tutkimusongelmissa, joissa oli enemmän kuin kolme ryhmittelevää muuttujaa. Tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä kahden eri muuttujan välillä mitattiin ristiintaulukoinnin avulla. Monivalintamuuttujissa käytettiin niille erikseen tarkoitettua ristiintaulukointia. Graafista tarkastelua käytettiin tarkasteltaessa muuttujan arvojen jakaumaa. Tässä tutkimuksessa arvojakaumat esitettiin graafisesti pylväsiagrammeina.

### **3. TULOKSET**

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset. Ensin esitellään lyhyesti tulokset niistä kyselylomakkeen kysymyksistä, jotka eivät kuuluneet tutkimuksen pää- tai alakysymyksiin. Tämän jälkeen tuloksissa esitetään vastaus tutkimuksen pääkysymykseen, eli siihen, kokevatko opettajat ulkonäköpaineita. Osana pääkysymystä tarkastellaan myös taustamuuttujien ja ulkonäköpaineiden keskinäistä suhdetta. Seuraava osio tulokset -kappaleessa käsittelee ensimmäistä alakysymystä, jolla haluttiin selvittää, ketkä työyhteisössä ulkonäköpaineita opettajille luovat. Viimeisenä esitellään tulokset siitä,

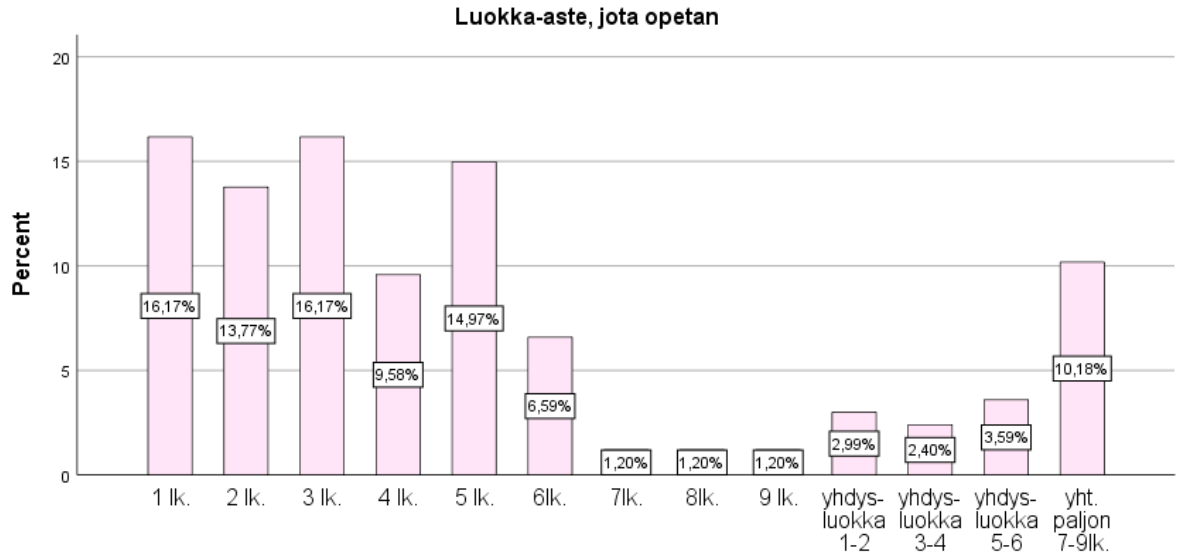
kokevatko opettajat oman pätevyytensä joutuvan arvioitavaksi heidän ulkoisten olemustensa kautta.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin vain negatiiviseen ja arvioivaan opettajiin kohdistuvaan kommentointiin, joka toimii opettajien ulkonäköpaineita luovana sekä lisäävänä tekijänä. Tutkimukseen osallistui 167 peruskoulun opettajaa, joista vain 9 oli miehiä. Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sukupuolten välisiä eroja ulkonäköpaineiden kokemisessa, sillä miesten otoskoko on liian suppea.



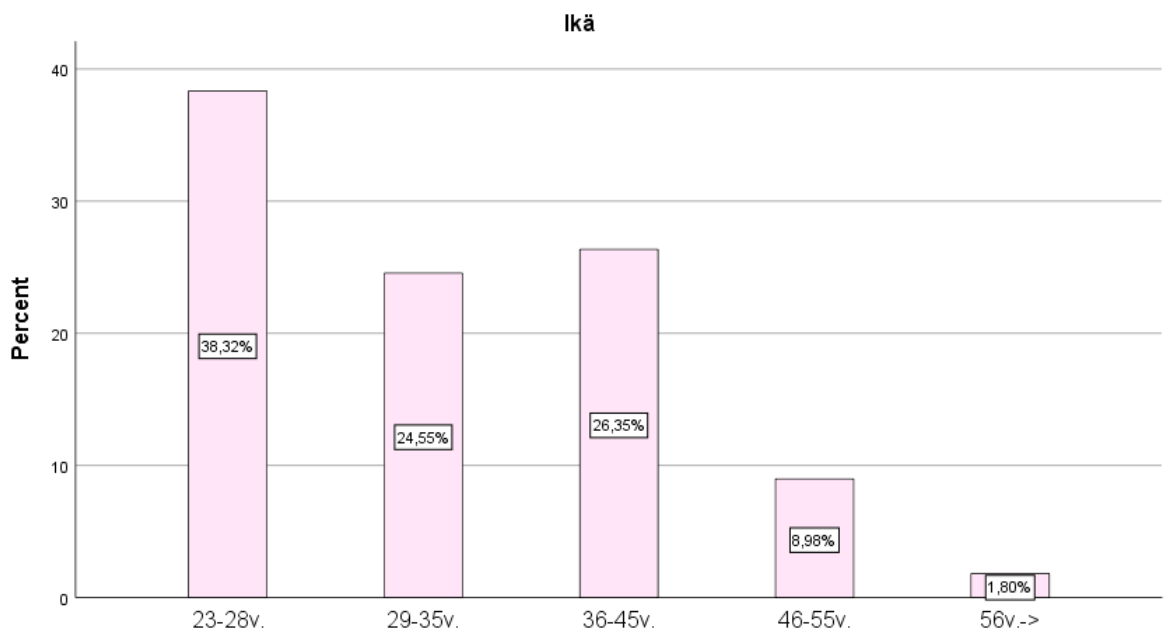
Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden opettajien työkokemus. (%)

Eniten vastauksia saimme niiltä peruskoulun opettajilta, jotka olivat olleet työelämässä alle 5 vuotta. Heidän osuutensa kokonaisotoksesta oli 56.3 prosenttia ( $n = 94$ ;  $N = 167$ ). Toiseksi eniten saimme vastauksia 11-20 vuotta työskennelleiltä opettajilta, joiden osuus kokonaisotoksesta oli 21.6 prosenttia ( $n = 36$ ;  $N = 167$ ). Vastanneista opettajista 14.4 prosenttia olivat työskennelleet alalla 5-10 vuotta ( $n = 24$ ;  $N = 167$ ) ja 7.8 prosenttia ( $n = 13$ ;  $N = 167$ ) vastanneista olivat työskennelleet opettajina yli 20 vuotta.



Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden opettajien opetettava luokka-aste. (%)

Vastanneista opettajista 77.4 prosenttia ( $n = 129$ ;  $N = 167$ ) opetti yhtä luokka-astetta alakoulussa, eli luokilla 1-6. Alakoulun yhdysluokilla 1-2, 3-4 tai 5-6 opetti yhteensä 9 prosenttia ( $n = 15$ ;  $N = 167$ ) vastanneista. Tutkimukseen vastanneista peruskoulun opettajista 13.8 prosenttia ( $n = 23$ ;  $N = 167$ ) työskentelivät yläkoulussa luokilla 7-9.

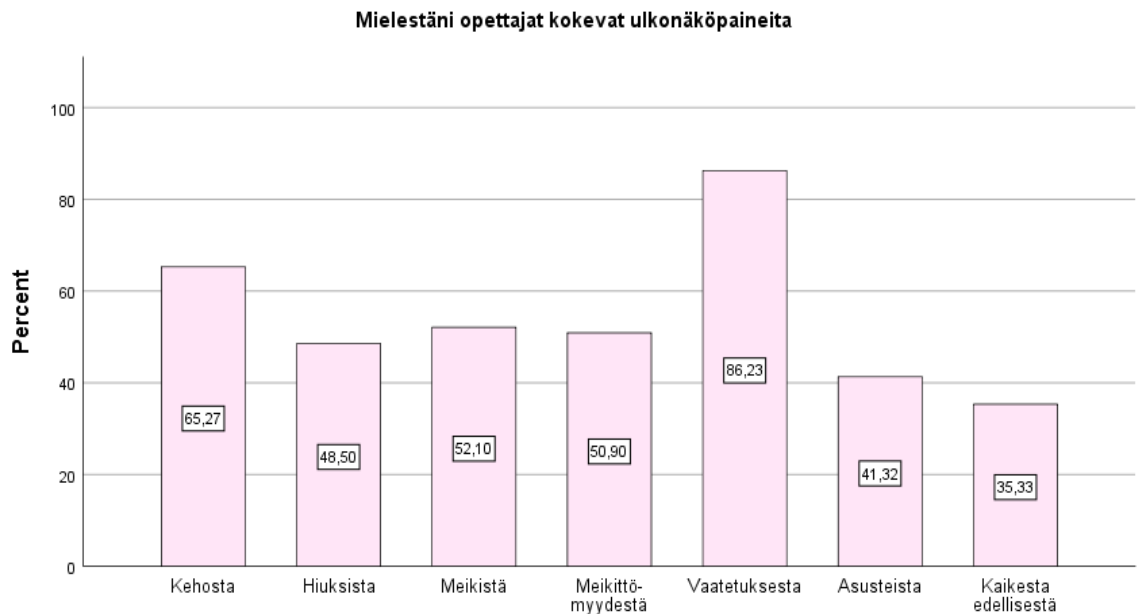


Kuvio 3. Kyselyyn vastanneiden opettajien ikä. (%)

Eniten kyselylomakkeeseen vastasivat 23-35-vuotiaat opettajat. Heidän osuutensa kaikista vastaajista oli 62.9 prosenttia ( $n = 105$ ;  $N = 167$ ). Vastaajista 36-55-vuotiaita opettajia oli

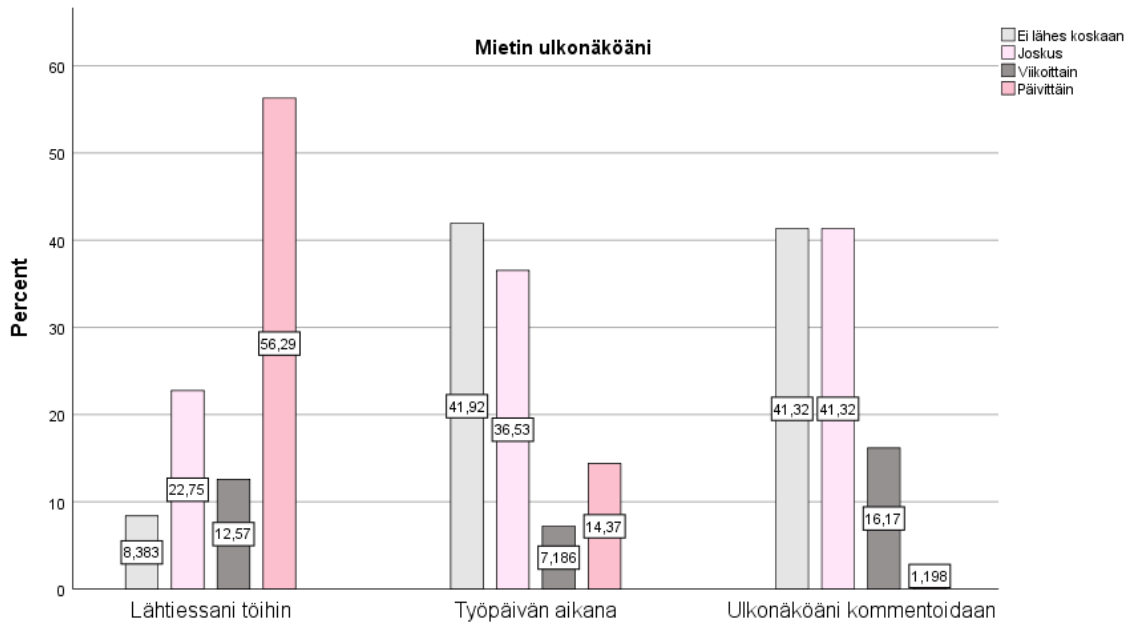


35.3 prosenttia ( $n = 59$ ;  $N = 167$ ). Yli 55-vuotiaiden vastaajien osuus jäi kaikista pienimmäksi ja heidän osuutensa koko otoksesta oli vain 1,8 prosenttia ( $n = 3$ ;  $N = 167$ ). Tutkimukseen osallistuneesta 167 opettajasta naisia oli 158 (94.6%) ja miehiä 9 (5.4%).



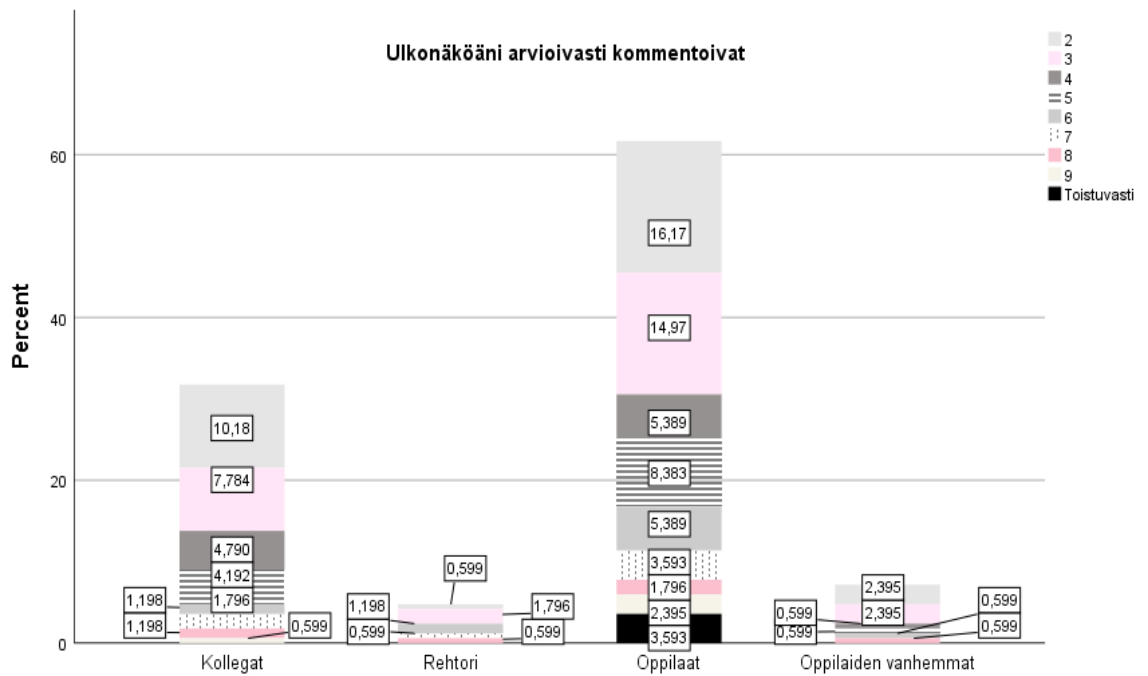
Kuvio 4. Mistä vastaajien mielestä opettajat voivat kokea ulkonäköpaineita. (%)

Kyselylomakkeessa peruskoulun opettajilta kysyttiin, mistä opettajat heidän mielestään kokevat ulkonäköpaineita. Monivalintakysymyksen vaihtoehtoina olivat kehonkuva, hiukset, meikki, meikittömyys, vaatetus ja asusteet. Tulosten mukaan (kuvio 4) 35.3 prosenttia vastaajista olivat sitä mieltä, että opettaja kokee ulkonäköpaineita kaikista edellä mainituista vaihtoehdoista. Tutkimukseen osallistuneiden opettajien mielestä vaatetuksesta (86.2%) koetaan opettajan työssä eniten ulkonäköpaineita. 65.3 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että opettajat kokevat paineita omasta kehonkuvastaan. Tutkittavien vastauksista hiukset (48.5%), meikki (52.1%) ja meikittömyys (50.9%) jakoivat vastaajien mielipiteet lähes puoliksi kyllä ja ei vastaajien kesken. Vähiten ulkonäköpaineiden kokemiseen vaikutti opettajien mielestä asusteet (41.3%).



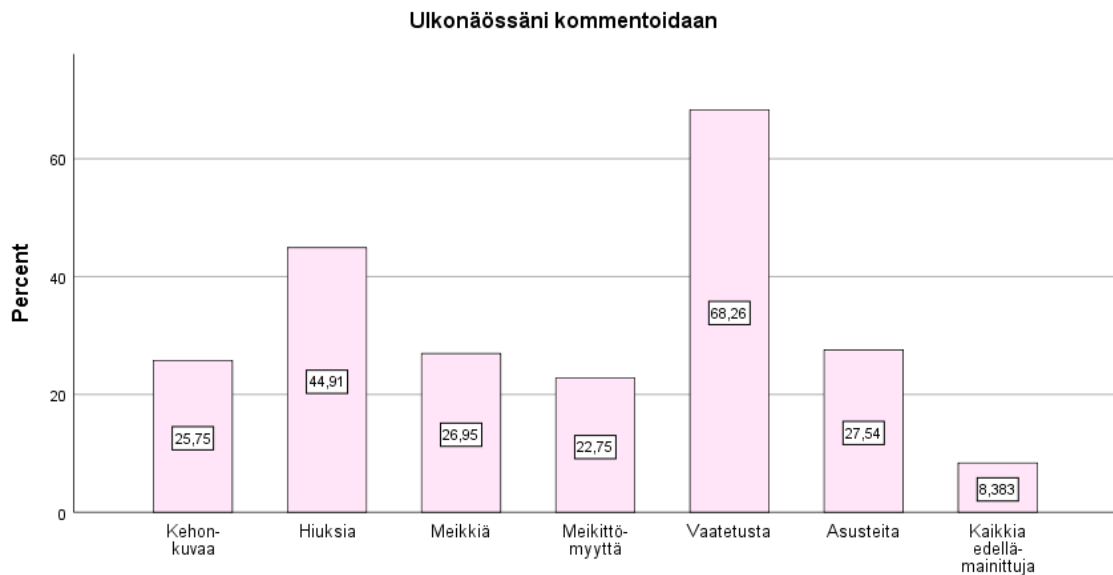
Kuvio 5. Milloin opettajat miettivät ulkonäköään. (%)

Tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastanneista 91,6% prosenttia kertoi miettivänsä ulkonäköään lähtiessään töihin joskus, viikoittain tai päivittäin (kuvio 5). Vastaavasti työpäivän aikana 58,1 prosenttia kertoi miettivänsä ulkonäköään joskus, viikoittain tai päivittäin. Tutkimukseen osallistuneita opettajia pyydettiin vastaamaan, kuinka usein heidän ulkoista olemustaan kommentoitiin negatiivisesti. 58,7 prosenttia vastaajista kertoi, että heidän ulkonäköään kommentoidaan joskus, viikoittain tai jopa päivittäin.



Kuvio 6. Kuinka paljon eri työyhteisön jäsenet kommentoivat opettajan ulkonäköä. (%)

Kyselylomakkeessa kysyttiin, kuinka paljon eri työyhteisön jäsenet arvioivat vastaajien ulkonäköä negatiivisesti. Tuloksista (kuvio 6) ilmenee, kuinka eniten vastaajien ulkonäköä kommentoivat oppilaat (61.7%) ja kollegat (31.7%). Tutkimukseen osallistuneet opettajat eivät juurikaan kokeneet rehtorin (4.8%) tai oppilaiden vanhempien (7.2%) arvioivan heidän ulkoista olemustaan negatiivisesti.

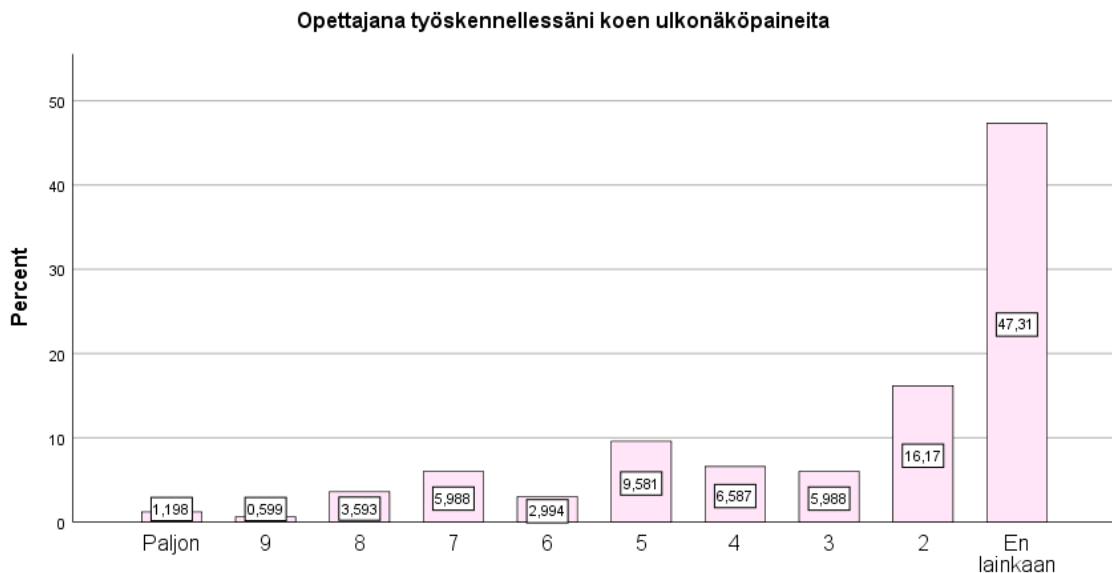


Kuvio 7. Mitä opettajan omassa ulkonäössä kommentoidaan. (%)

Tutkimukseen osallistuneista opettajista ( $N = 167$ ) 82 prosenttia kertoi ulkonäköään kommentoitavan, (kuvio 7). Vastajat kertoivat, kuinka arvioivaa kommentointia saivat eniten vaatteet (68.26%) ja hiukset (44.91%). Vähiten arvioivia kommentteja vastajat saivat meikittömyydestä (22.75%).

### 3.1 Lähes joka kolmas opettaja kokee ulkonäköpaineita

Päätutkimuskysymyksenä oli, ”kokevatko opettajat ulkonäköpaineita?”. Peruskoulun opettajia pyydettiin vastaamaan liukukytkin -asteikon avulla siihen, kokevatko he opettajina työskennellessään ulkonäköpaineita. Liukukytkin -asteikon vaihteluväli oli 1-10. Asteikolla numero 1 tarkoittaa sitä, ettei opettaja koe lainkaan ulkonäköpaineita työssään. Asteikon toisessa päässä on arvo 10, jonka mukaan opettaja kokee työskennellessään ulkonäköpaineita paljon.

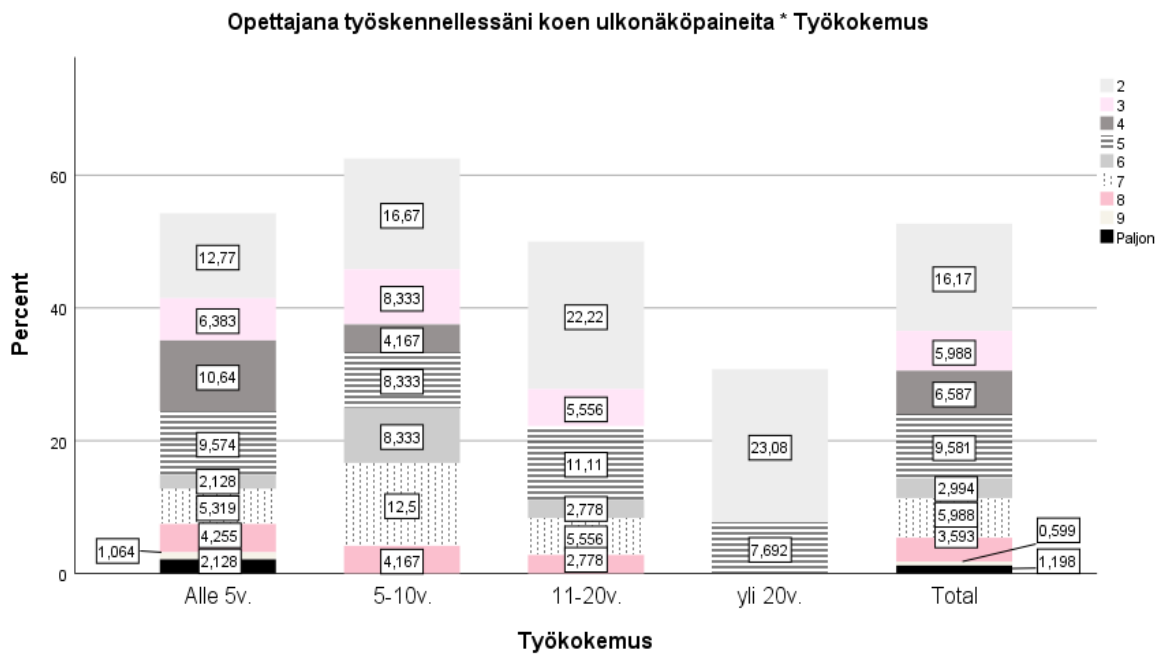


Kuvio 8. Kuinka paljon opettajat kokevat ulkonäköpaineita. (%)

Kuviosta 8 nähdään, että vastanneista opettajista ( $N = 167$ ) 47.3 prosenttia ( $n = 79$ ) eivät koe työssään lainkaan ulkonäköpaineita. Yli puolet vastaajista ( $n = 88$ ), eli 52.7 prosenttia kokevat ulkonäköpaineita jollain tasolla. Arvon 2 tai 3 olivat valinneet 22.2 prosenttia vastaajista ( $n = 37$ ). Kymmenportaisen liukukytkin -asteikon mukaan ne opettajat ( $n = 116$ ), jotka olivat vastanneet kysymykseen arvoilla 1-3 (69.5%) eivät kokeneet ulkonäköpaineita kovin vahvasti. Niiden opettajien ( $n = 32$ ), jotka vastasivat arvoihin 4-6 liukukytkin -asteikolla, osuus kaikista vastaajista oli 19.2 prosenttia eli lähes viidesosa. Nämä opettajat kokivat asteikon mukaan ulkonäköpaineita jonkin verran. Mikäli opettaja ( $n = 16$ ) oli asettanut vastauksensa liukukytkin -asteikolla arvoon 7 tai 8, hän koki ulkonäköpaineita melko paljon. 9 tai 10 arvon vastanneet opettajat ( $n = 3$ ) kokivat ulkonäköpaineita paljon. Ulkonäköpaineita melko paljon tai paljon kokevien opettajien osuus kaikista vastanneista oli 11.4 prosenttia. Voidaan siis sanoa, että joka kymmenes tutkimukseen vastannut opettaja kokee ulkonäköpaineita asteikon mukaan vähintään melko paljon. Ulkonäköpaineita kokevien opettajien määrä nousee koskemaan lähes joka kolmatta (30.54%) opettajaa, kun tarkastelussa otetaan huomioon kaikki ne opettajat, jotka olivat valinneet arvojen 4-10 väliltä.

### 3.1.1 Työkokemus ja ulkonäköpaineet

Kyselylomakkeessa tutkimukseen osallistuneita opettajia pyydettiin valitsemaan neljästä eri vastausvaihtoehdoista heidän omaa työkokemustaan vastaava vaihtoehto. Vaihtoehdot olivat alle 5 vuotta ( $n = 94$ ), 5-10 vuotta ( $n = 24$ ), 11-20 vuotta ( $n = 36$ ) sekä yli 20 vuotta ( $n = 13$ ).

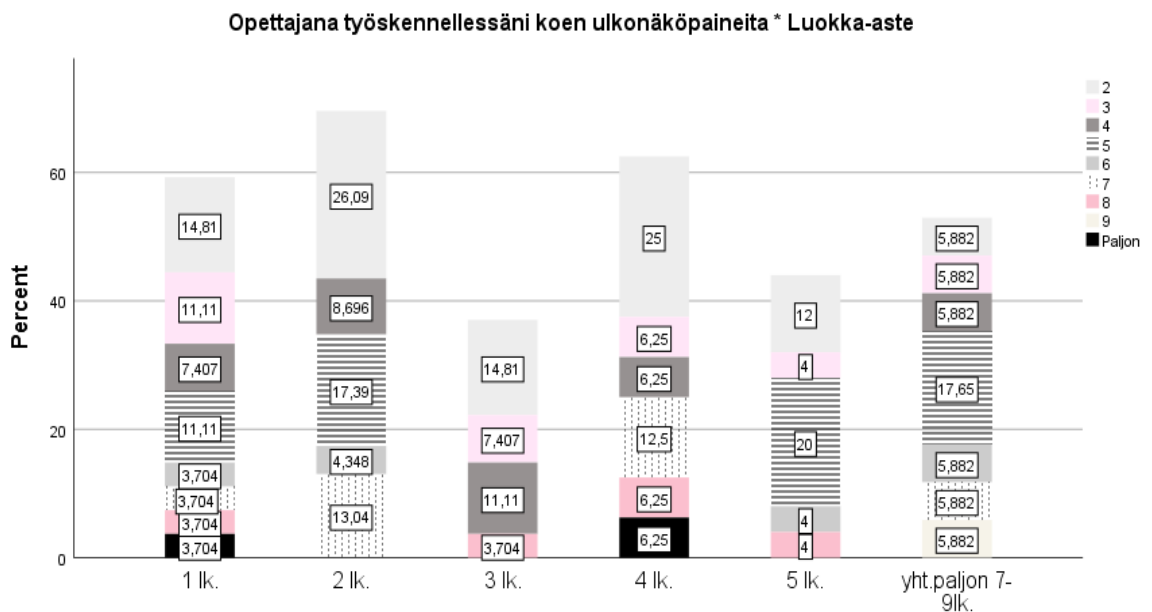


Kuvio 9. Ristiintaulukointi. Työkokemuksen vaikutus ulkonäköpaineisiin. (%)

Kruskall Wallisin -testin mukaan työkokemuksella ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ulkonäköpaineiden kokemiseen,  $X^2(4, 167) = 5.709$ ,  $df = 3$ ,  $p = .127$ . Kuten kuviosta 9 voidaan nähdä, tutkimukseen osallistuneet, alalla 5-10 vuotta työskennelleet opettajat (*mediaani* = 2) kokivat eniten ulkonäköpaineita (62.5%). Suurin hajonta liukukytkin asteikolle asetetuista vastauksista oli niillä vastaajilla, jotka olivat toimineet opettajina alle 5 vuotta (*mediaani* = 2). 20.8 prosenttia 5-10 vuotta työskennelleistä opettajista kertoi kokevansa ulkonäköpaineita arvojen 4-6 välillä. Saman työkokemuksen omaavista 16.7 prosenttia antoi vastauksensa arvolla 7 tai 8. Tässä tutkimuksessa näiden opettajien ajateltiin kokevan ulkonäköpaineita melko paljon. Alle 5 vuotta työskennelleistä opettajista ulkonäköpaineita jonkin verran, melko paljon tai paljon kokivat 35.1 prosenttia vastaajista. Nämä vastaajat olivat sijoittaneet liukukytkimen arvojen 4-10 välille. Kaiken kaikkiaan alle 5 vuotta työskennelleistä paineita kokivat 54.3 prosenttia vastaajista.

### 3.1.2 Opetettava luokka-aste ja ulkonäköpainet

Vaikka tutkimuksen kokonaisotos oli 167 peruskoulun opettajaa, jäivät luokka-astekohtaisten vastaajien otosmäärät ( $n$ ) monissa luokka-asteissa pieniksi. Tutkimukseen osallistui vähiten 6 ( $n = 11$ ), 7 ( $n = 2$ ), 8 ( $n = 2$ ), 9 ( $n = 2$ ) sekä yhdysluokkien 1-2 ( $n = 5$ ), 3-4 ( $n = 4$ ) ja 5-6 opettajia ( $n = 6$ ). Tämän vuoksi kyseisten luokka-asteiden opettajien vastaukset on jätetty taulukosta 3 pois. Tulosten tarkastelussa otettiin huomioon ne opettajat, jotka kertoivat opettavansa luokka-asteita 1 ( $n = 27$ ), 2 ( $n = 23$ ), 3 ( $n = 27$ ), 4 ( $n = 16$ ) ja 5 ( $n = 25$ ), sekä opettajat, jotka opettivat 7-9 luokkia yhtä paljon ( $n = 17$ ).

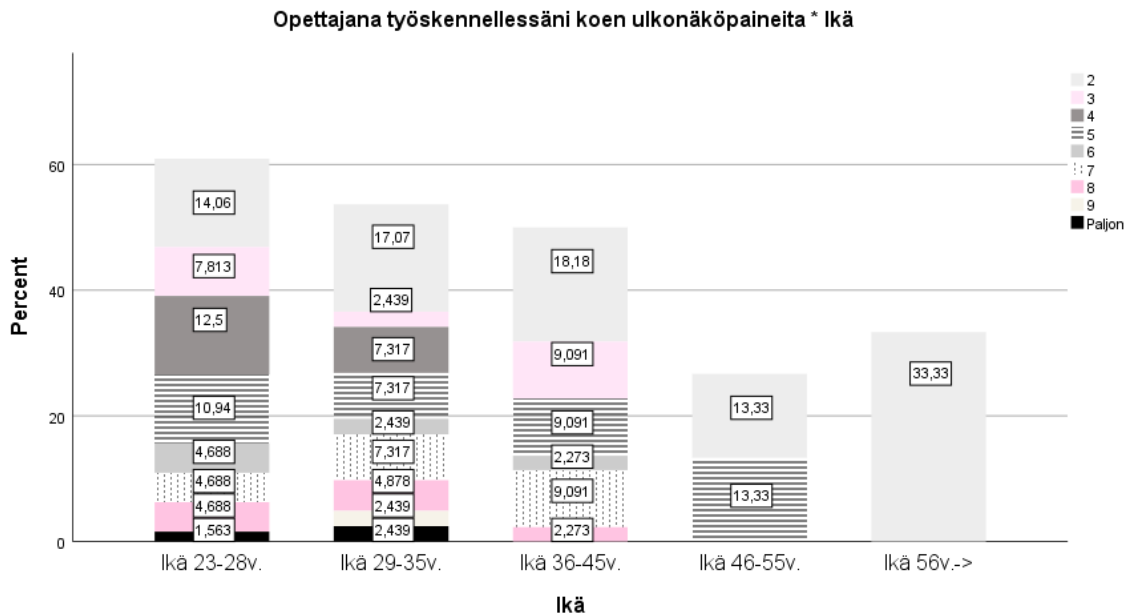


Kuvio 10. Ristiintaulukointi. Opetettavan luokka-asteen vaikutus ulkonäköpainettiin.(%)

Kuviossa 10 esitetään opettavan luokka-asteen vaikutus ulkonäköpainettiin. Opetettavalla luokka-asteella oli tilastollista merkitystä ulkonäköpaineteiden kokemiseen Kruskal Wallisin -testin mukaan,  $\chi^2(13, 167) = 18.849$ ,  $df = 12$ ,  $p = .092$ . Kuten kuviossa 10 voidaan havaita, tutkimukseen vastanneista opettajista eniten ulkonäköpainetta koettiin toista luokka-astetta opettavien opettajien keskuudessa (*mediaani* = 2). 43.5 prosenttia toisen luokka-asteen opettajista oli asettanut liukukytkimen arvoon 4 tai enemmän. Vähiten ulkonäköpainetta kokivat kolmannen luokan opettajat (*mediaani* = 1). Tutkimukseen vastanneista opettajista ensimmäisen luokan opettajien (*mediaani* = 2) vastausjakauma oli suurin. Heistä 33.3 prosenttia oli asettanut liukukytkimen arvoon 4 tai enemmän. Heistä ainoastaan 3.7 prosenttia asetti liukukytkimen arvon yli viiden.

### 3.1.3 Ikä ja ulkonäköpaineet

Tutkimukseen vastanneita peruskoulun opettajia pyydettiin kyselylomakkeessa valitsemaan omaa ikää kuvaava ikäkategoria viidestä eri vaihtoehdosta. Opettajat luokiteltiin iän puolesta seuraaviin vastaajajoukkoihin: 23-28, 29-35, 36-45, 46-55 sekä 56-vuotias tai tätä vanhempi. Kaikista vastanneista ( $N = 167$ ) 23-28-vuotiaiden osuus oli kaikkein suurin ( $n = 64$ ) ja vastaavasti iäkkäämpien vastaajien, eli vähintään 56 vuotta täyttäneiden osuus kaikkein pienin ( $n = 3$ ). 29-35-vuotiaiden määrä kokonaisotoksesta ( $N = 167$ ) oli 41. 36-45-vuotiaiden opettajien vastaajamäärä oli toiseksi suurin, eli yhteensä 44 opettajaa. 46-55-vuotiaita opettajia kokonaisotokseen ( $N = 167$ ) mahtui 15. Vaikka nuorempia vastaajia oli tutkimuksessa vanhempia enemmän, pystyttiin opettajien iän sekä ulkonäköpaineiden välistä suhdetta tarkastelemaan.



Kuvio 11. Ristiintaulukointi. Iän vaikutus ulkonäköpaineiden kokemiseen. (%)

Tutkimuksessa haluttiin selvittää vaikuttaako ikä ulkonäköpaineiden kokemiseen. Ulkonäköpaineiden kokemisen ja iän välillä ei ole tilastollista merkitsevyyttä Kruskal Wallisin -testin mukaan,  $X^2(5, 167) = 7.493$ ,  $df = 4$ ,  $p = .112$ . Seuraavassa taulukossa (kuvio 11) on esitetty eri ikäryhmiin kuuluvien opettajien antamat liukukytkin -asteikon arvot koskien heidän kokemia ulkonäköpaineita. Liukukytkin -asteikolla 23-28-vuotiaista

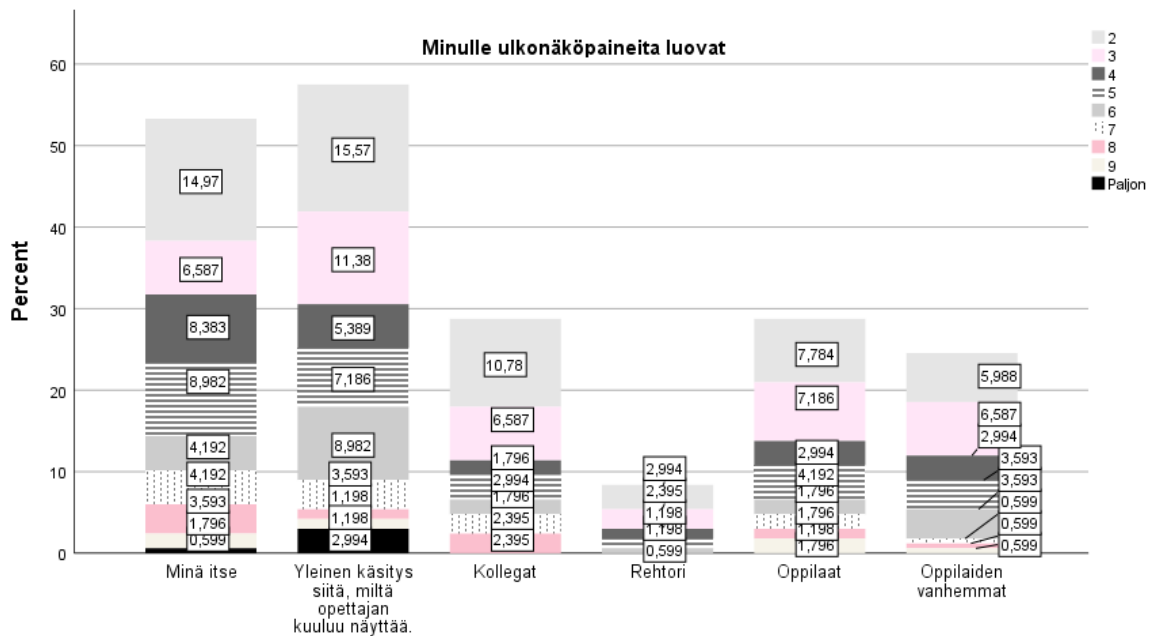


opettajista (*mediaani* = 2) 28.1 prosenttia sijoitti vastauksensa arvojen 4-6 välille. Samasta ikäluokasta arvon 7 tai >7 valitsi 11 prosenttia vastaajista. Yhteensä siis 39.1 prosenttia 23-28-vuotiaiden ikäkategoriaan kuuluvista opettajista kokivat ulkonäköpaineita vähintään jonkin verran. Kun tarkastelu laajennettiin koskemaan myös 29-35-vuotiaiden peruskoulun opettajien (*mediaani* = 2) ikäluokkaa, ulkonäköpaineita arvojen 4-6 välillä koki yhteensä 45.1 prosenttia 23-35-vuotiaista opettajista. Näistä 45.1 prosentista 29-35-vuotiaita oli 17 prosenttia. Tarkasteltaessa ainoastaan 29-35-vuotiaiden vastaajien ryhmää, joiden määrä kokonaisotoksesta ( $N = 167$ ) oli 41 opettajaa, vähintään arvon 7 antoivat 17 prosenttia kyseisen ikäluokan opettajista.

### 3.2 Yleinen ulkonäkökäsitys opettajien ulkonäköpaineiden lisääjänä

Toinen tutkimuskysymys oli, ketkä mahdollisia ulkonäköpaineita opettajille työyhteisössä luovat. Liukukytkimen avulla opettajilta kysyttiin, kuinka paljon yhteiskunta, kollegat, rehtori, oppilaat ja oppilaiden vanhemmat loivat opettajalle ulkonäköpaineita heidän itsensä lisäksi. Liukukytkin -asteikon vaihteluväli kyselylomakkeessa oli 1-10. Arvo 1 tarkoitti ei lainkaan ja vastaavasti arvo 10 paljon.

Aikaisemmin tarkastelluista tuloksista (kuvio 5) ilmenee se, miten yli 30 prosenttia tutkimukseen osallistuneista peruskoulun opettajista koki ulkonäköpaineita vastaavanlaisen liukukytkin -asteikon mukaan jonkin verran, melko paljon tai paljon. Tarkasteltaessa lähemmin niitä tekijöitä, joilla haluttiin selvittää, ketkä ulkonäköpaineita opettajille loivat, tutkimukseen osallistuneiden opettajien vastausprosentit olivat korkeampia arvojen 1-5, kuin arvojen 6-10 välillä.



Kuvio 12. Ketkä luovat ulkonäköpaineita. (%)

Kuviosta 12 on jätetty pois ne vastaajat, jotka vastasivat arvolla 1 (ei lainkaan), jotta muiden vastausten arvot saatiin paremmin näkyviin. Tämä ei kuitenkaan ole muuttanut prosenttilukuja. Kuviosta 12 nähdään, kuinka “Luon itselleni ulkonäköpaineita” -kysymykseen 85.7 prosenttia opettajista asettivat liukukytkin -asteikossa oman vastauksensa arvojen 1-5 välille. Suurin osa tutkituista opettajista ei siis joko luonut itselleen ulkonäköpaineita lainkaan tai vain jonkin verran.

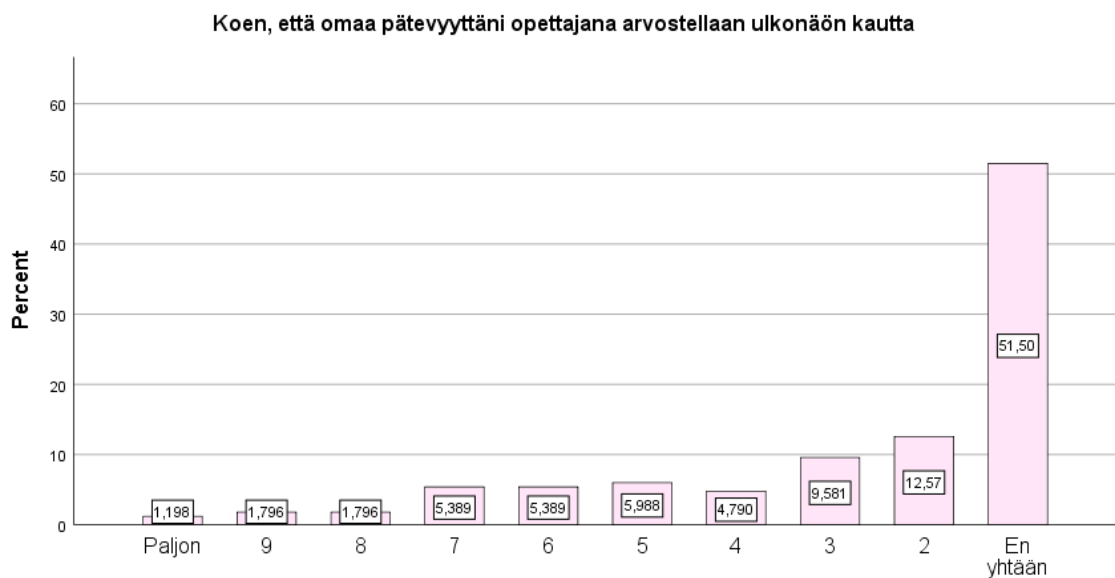
Yleinen käsitys opettajalle sopivasta ulkoisesta olemuksesta loi tutkimukseen osallistuneille opettajille ulkonäköpaineita eniten, sillä “Yleinen käsitys siitä, miltä opettajan tulisi näyttää, luo minulle ulkonäköpaineita” -kysymyksessä tutkimukseen osallistuneet opettajat olivat antaneet vastauksia arvojen 1-5 välille vähemmän kuin muissa väittämässä. Prosentuaalisesti kuitenkin yli neljä viidesosaa (82.1%) asettivat liukukytkimen arvovälille 1-5.

Kollegoiden sekä oppilaiden aikaansaaduista ulkonäköpaineista kysyttäessä prosentuaalisesti yhtä suuri osuus opettajista (93.5%) vastasi väittämiin enintään arvolla 5. Vastauksia oli kuitenkin annettu molemmissa väittämässä kaikkien arvojen 1-5 välille. Korkeimman prosenttiosuuden (99.4%) vastausarvojen 1-5 välille sai väite koskien rehtorin opettajilleen luomia ulkonäköpaineita. Rehtorit loivat opettajille siis ulkonäköpaineita vähemmän kuin muut työyhteisön jäsenet. Toiseksi vähiten opettajaa

hänen ulkonäköönsä liittyen paineistivat oppilaiden vanhemmat, sillä 94.6 prosenttia vastaajista sijoitti jälleen vastauksensa arvon 6 alapuolelle.

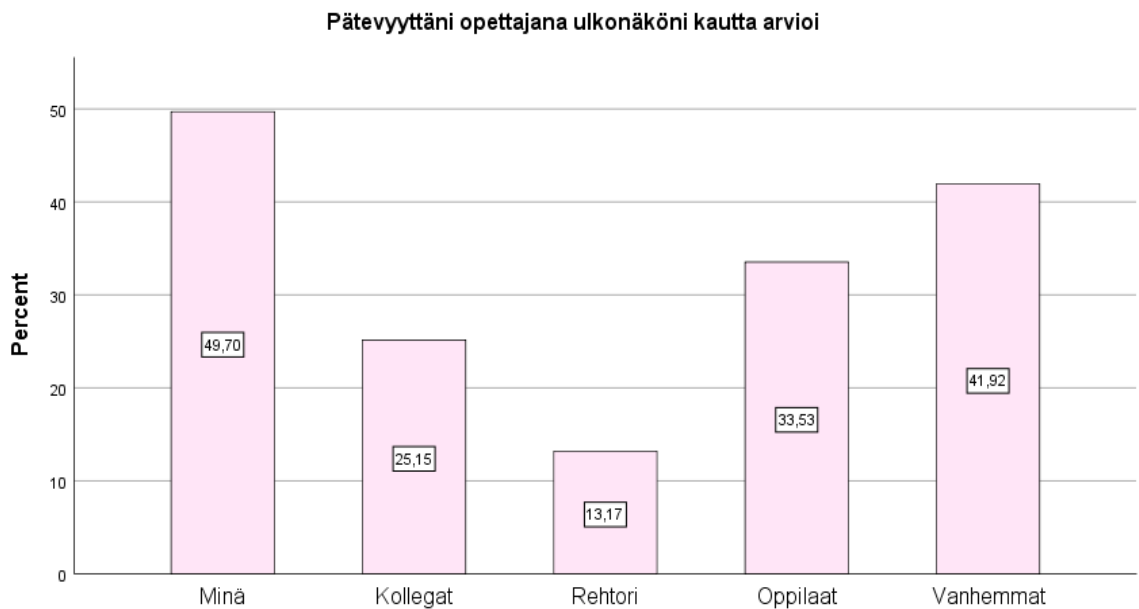
### 3.3 Opettaja ja vanhemmat pätevyyden arvioitsijoina

Tutkimuksen kolmannen ja viimeisen tutkimuskysymyksen avulla selvitettiin, kokevatko opettajat oman pätevyytensä joutuvan arvioiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta. Tutkittavat asettivat liukukytkimen kymmenportaisella asteikolla siihen kohtaan, joka kuvasi parhaiten heidän omaa kokemustaan.



Kuvio 13. Kuinka paljon opettajat kokevat oman pätevyytensä tulevan arvioiduksi ulkonäön kautta.

Kysyttäessä tutkimukseen osallistuneilta opettajilta, ajattelivatko he oman pätevyytensä joutuvan arvioiduksi ulkonäön kautta, 16.2 prosenttia opettajien sijoittivat vastauksensa arvovälille 4-6 (kuvio 13). Näiden opettajien tulkittiin ajattelevan oman pätevyytensä tulevan arvioiduksi ulkonäön kautta vähintään jonkin verran. Vastaukset, joiden annettu arvo oli vähintään 7, kertoivat opettajien ajattelevan heidän ulkonäöllään olevan melko paljon tai paljon vaikutusta siihen, kuinka pätevänä heidät omassa työssään nähdään. Yhteensä 10.2 prosenttia, eli joka kymmenes tutkimukseen osallistunut, sijoitti kytkimen asteikon suurempien arvojen (7-10) kohdalle.



Kuvio 14. Ketkä opettajan pätevyyttä arvioivat. (%)

Tutkimus selvitti tarkemmin, miten suurissa määrin tutkittavat opettajat kokivat kunkin työyhteisön jäsenen arvioivan heidän pätevyyttään ulkoisesta olemuksesta käsin. Tulokset (kuvio 14) osoittavat, kuinka opettajista 72.46 prosenttia olivat sitä mieltä, että työyhteisössä on vähintään yksi jäsen, joka arvioi opettajan ulkonäön olevan yhteydessä siihen, miten pätevä opettaja on työssään. 27.54 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, ettei kukaan työyhteisön jäsen arvioi heidän pätevyyttään ulkonäön kautta. Opettajia pyydettiin valitsemaan ne henkilöt työyhteisöstä, joiden he kokivat arvioivan opettajan pätevyyttä ulkoisen olemuksen kautta. Vastaus annettiin jokaisen työyhteisön jäsenen kohdalla valiten joko kyllä tai ei. Eniten opettajien pätevyyttä ulkonäön kautta arvioivat tutkimukseen osallistuneet opettajat itse (kuvio 14). 49.7 prosenttia tutkittavista vastasivat myöntävästi siihen, ajattelevatko he oman pätevyytensä olevan arvioitavissa ulkonäön kautta. Toiseksi eniten opettajat kokivat ulkonäkönsä vaikuttavan siihen, kuinka pätevänä heidän oppilaidensa vanhemmat opettajan kokivat. Tähän kysymykseen kokonaisotoksesta ( $N = 167$ ) 70:ntä opettajaa (41.9%) vastasi kyllä.

Joka kolmas kysymykseen vastannut (33.5%) koki pätevyytensä tulevan arvioiduksi oppilaiden toimesta. Vastaavasti joka neljäs (25.1%) opettaja ajatteli oman kollegan tarkastelevan heidän ammattitaitoaan ulkoisen olemuksen kautta. Vähiten kyllä -vastauksia

sai väite siitä, että rehtori arvioi opettajien pätevyyttä suhteessa heidän ulkonäköönsä. Kyllä vastaajien osuus jäi 13.2 prosenttiin.

## 4. POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kokevatko peruskoulun opettajat ulkonäköpaineita, onko taustatekijöillä vaikutusta ulkonäköpaineiden kokemiseen, ketkä paineita työyhteisön sisällä opettajille luovat ja ajattelevatko opettajat oman pätevyytensä tulevan arvioiduksi heidän ulkoisten olemustensa välityksellä. Tulosten mukaan tutkittavana olleesta joukosta ( $N = 167$ ) yli puolet (52.7%) kokee opettajana työskennellessään ulkonäköpaineita. Ulkonäköpaineiden kokemiseen vaikuttivat monet tekijät, kuten ikä, työkokemus, opetettava luokka-aste ja työyhteisön jäsenet.

Ulkoisen olemus on iso osa kenen tahansa ihmisen persoonaa, mutta se ei yksinään riitä määrittämään sitä, millainen ihminen kätkeytyy ulkokuoren sisään. Tämän vuoksi halusimme antaa opettajille mahdollisuuden vastata kysymykseen siitä, kokevatko he ulkonäkönsä vaikuttavan siihen, miten päteväni muut työyhteisön jäsenet opettajan näkevät. Idea tutkimukselle syntyi omasta halustamme nostaa uutisotsikot saavuttanut aihe opettajien kokemista ulkonäköpaineista tieteelliseen tarkasteluun. Halusimme toimia suunnannäyttäjinä tiellä, jolla moni on käynyt tekemässä käännöksen, mutta ei ole uskaltanut jatkaa mutkien taakse. Ulkonäköpaineet ovat nyky-yhteiskunnassa vahvasti esillä, mutta harva myöntää kokevansa niitä. Tavoitteenamme oli aikaansaada tutkimus, joka on aiheeltaan ja sisällöltään ajankohtainen sekä ajatuksia herättävä. Tässä tutkimuksessa saavutimme ne tavoitteet, jotka johdannossa asetimme. Tällä tutkimuksella halusimme antaa opettajille mahdollisuuden vastata kyselylomakkeen avulla omien tuntemusten mukaisesti ulkonäköön sekä kompetenssiin liittyviin kysymyksiin ilman paineita siitä, että vastauksia pystyisi myöhemmin yhdistämään henkilöihin. Me jatkoimme tiellä, jolle 167 peruskoulun opettajaa kävi jättämässä oman jälkensä.

Kamila (2012) nostaa tutkimuksessaan esiin nykypäivän työntekijöiden aikaisempaa korostuneemman halun panostaa omaan ulkonäköönsä. Tämän tutkimuksen osallistujilta ei kysytty, kuinka paljon he panostavat omaan ulkonäköönsä, vaan sitä, kuinka usein omaa ulkonäköä mietittiin töihin lähdettäessä sekä työpäivän aikana. Tästä tutkimuksesta saadut

tulokset linjaavat Kamilan tutkimustuloksia, sillä peräti yhdeksän vastaajaa kymmenestä kertoi miettivänsä ulkonäköään lähtiessään töihin. Työpäivän aikana vähintään joka toinen tutkimukseen osallistunut opettaja kiinnitti huomiota omaan ulkonäköönsä.

Kyselyyn vastanneiden opettajien oppilaiden vanhemmat eivät juurikaan kommentoineet opettajan ulkonäköä arvioivasti. Tämä voi johtua siitä, että harvemmin negatiivisia asioita sanotaan kasvotusten asianomaiselle. Olisi ollut mielenkiintoista asettaa kysymys “oppilaiden vanhemmat kommentoivat ulkonäköäni arvioivasti” muotoon “ajattelen oppilaiden vanhempien kommentoivan ulkonäköäni arvioivasti”. Internetin keskustelupalstoilla keskustelu opettajan ulkonäöstä on vilkasta ja monilla opettajilla on monesti käsitys siitä, mitä heidän ulkoisessa olemuksessaan voidaan mahdollisesti kommentoida.

Berggren ym. (2010) tutkimuksesta esiin noussut ajatus siitä, kuinka poliittisten vaalien ehdokkaiden poliittisilla näkemyksillä ei ole yhtä merkittävää sijaa äänestyksen kannalta kuin ehdokkaiden ulkonäöllä, heijastuu siitä, että heikko poliittinen tietämys ajaa ihmiset äänestämään ulkoisten ominaisuuksien varassa. Voisiko samankaltainen ilmiö olla rinnastettavissa myös opettajan ammattiin? Jääkö monen opettajan kompetenssi ulkonäöllisten puutteiden jalkoihin vai kärsiikö ulkonäköihanteisiin vastaava henkilö pätevyytensä aliarvioinnista? (Berggren, Jordahl & Poutvaara 2010, 8.)

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, kokevatko opettajat ulkonäköpaineita. Vaikka tähän tutkimukseen osallistuneista yli puolet (52.7 %) kokivat ulkonäköpaineita jollain tasolla, suurin osa ei kuitenkaan tulosten mukaan kokenut ulkonäköpaineita vahvasti. Heikkinen ja Huttunen (2007) liittävät opettajuuteen tietynlaisen neutraaliuden. Neutraalius voi toimia selittävänä tekijänä sille, minkä takia tähän tutkimukseen osallistuneet opettajat eivät kokeneet ulkonäköpaineita voimakkaina. Moni opettaja pyrkii mahdollisesti omalla ulkoisella olemuksellaan vastaamaan opettajaan liitettyyn tietynlaiseen neutraaliuteen, ja tämän vuoksi he eivät välttämättä koe ulkonäköpaineita niin vahvasti. Kamila (2012) puhuu tutkimuksessaan, kuinka stereotyyppisestä opettajan ulkonäöstä erottuvan opettajan voi olla haastava saada hyväksyntää ja tämän vuoksi hän voi kokea epävarmuutta. Ne opettajat, jotka tässä tutkimuksessa kokivat vahvasti ulkonäköpaineita, saattoivat esimerkiksi olla valtavirrasta erottuvia.

Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää mahdollisten taustamuuttujien vaikutukset ulkonäköpaineiden kokemiseen. Tarkasteltaessa työkokemuksen ja ulkonäköpaineiden välistä yhteyttä, alle 5 vuotta työskennelleiden opettajien arvojen vaihtelut olivat suurimmat. Heistä 54.3 prosenttia koki ulkonäköpaineita edes jollain tasolla. Työelämässä 5-10 vuotta työskennelleistä tutkimuksen opettajista 62.5 prosenttia koki ulkonäköpaineita. Vastaajat olivat asettaneet liukukykymen arvon joko niin, ettei paineita koettu lainkaan tai niin, että paineita koettiin vahvasti. Etsittäessä selitystä sille, miksi tähän tutkimukseen osallistuneet 5-10 vuotta työskennelleet opettajat kokivat ulkonäköpaineita voimakkaammin, kuin alle 5 vuotta työskennelleet opettajat on monitulkintainen. Yksi selitys on se, että nuorella iällä valmistuneet opettajat suuntaavat suoraan valmistuttuaan työelämään ja tähän kyselyyn vastatessa he olivat jo kartuttaneet yli viiden vuoden työkokemuksen. Toinen selittävä tekijä saattaa olla se, etteivät nuoret opettajat ole saaneet virkaa, vaan he tekevät määräaikaisia sijaisuuksia, jolloin ulkonäkökommentointi ei ole vahvasti läsnä jokapäiväisessä arjessa.

Toista luokka-astetta opettavat tutkimuksen opettajat kokivat ulkonäköpaineita muita enemmän. Yksi selittävä tekijä voisi olla se, että toista luokka-astetta opettivat ne opettajat, joilla oli ollut työkokemusta 5-10 vuotta. Toista luokkaa on voinut myös opettaa moni kyselyyn vastannut 23-35-vuotias opettaja. Tässä tutkimuksessa ulkonäköpaineita voimakkaammin sekä eniten kokivat tutkimukseen osallistuneet 23-35-vuotiaat opettajat. Keski-ikäiset ja keski-ikää lähenevät vastaajat kokivat ulkonäköpaineita vähemmän. Vaikka tutkimukseen osallistui määrällisesti enemmän alle 36-vuotiaita ( $n = 105$ ), pystyimme havaitsemaan ulkonäköpaineiden vähentyvän iän lisääntyessä. Pruis ja Janowskyn (2010) tutkimustulokset ovat yhteneviä tämän tutkimuksen tulosten kanssa siinä, kuinka etenkin nuoret aikuiset kokevat ulkonäköpaineita vanhempia enemmän. Nuorempien opettajien suurempaa ulkonäköpaineiden määrää voi selittää esimerkiksi se, että nuoremmat henkilöt kokevat yhteiskunnassa muutenkin enemmän ulkonäköpaineita ja noviisiopettajuuteen liittyä herkemmin epävarmuutta.

Toinen tutkimuskysymys oli, ketkä mahdollisia ulkonäköpaineita opettajille työyhteisössä loivat. Hämäläinen, Rissanen ja Hujala (2016) puhuivat tutkimuksessaan ulkonäköön liittyvästä sosiaalisesta arvosta. Heidän tutkimuksensa tulokset toivat esille sen, kuinka ulkonäkö kasvattaa sosiaalista pääomaa. Yhteiskunnassa valloillaan olevat ulkonäköihanteita koskevat vaatimukset ovat kiristyneet. Yhä herkemmin ne yksilöt, jotka

poikkeavat näistä yhteiskunnallisista ulkonäkövaatimuksista heikentävät omaa sosiaalista arvoaan. Hämäläisen ym. (2016) tutkimuksen tulokset tukevat tämän tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan eniten opettajille ulkonäköpaineita loi vallitseva yhteiskunnan käsitys siitä, miltä opettajan tulisi näyttää. Tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat aiheuttavan myös itselleen ulkonäköpaineita. Myös kollegat ja oppilaat loivat ulkonäköpaineita, mutta ei niin paljon kuin yhteiskunta tai opettaja itse. Vähiten ulkonäköpaineita työyhteisössä loivat rehtori ja oppilaiden vanhemmat. Tämän tutkimuksen tulokset ovat yhtenevät Kamilan (2012) tutkimuksen kanssa siinä, kuinka opettaja saa tyypillisimmin kuulla omasta ulkonäöstään nimenomaan oppilailta ja kollegoilta.

Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoitus oli selvittää, kokivatko opettajat oman pätevyytensä joutuvan arvioiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta. Hatfield ja Sprecher (1986) havaitsivat tutkimuksessaan ihmisten vakiintuneen ajatuksen siitä, että ulkonäöllä ja pätevyydellä on yhteys, etenkin työelämässä. Tämän tutkimuksen tuloksissa opettajien itsekriittisyys sekä oppilaiden vanhemmat lisäsivät eniten tutkimukseen osallistuneiden opettajien painetta siitä, että heidän pätevyytensä tulee arvioiduksi heidän ulkonäkönsä kautta. Kyseistä tulosta voitaisiin yrittää selittää yhteiskunnassa pitkään valloillaan olleella ajatuksella siitä, että opettaja on kansankynttilä, jolla on tärkeä vastuu roolimallina. Roolimallina oleminen saattaa luoda opettajalle paineen siitä, mitä hän ulkoisella olemuksellaan ympärilleen välittää. Lisäksi kuten Kamilakin (2012) nosti tutkimuksessaan esille, opettajayhteisössä monesti ratkaisevampaa tuntuu olevan opettajan ulkonäkö kuin opettajan kompetenssi.

#### 4.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kun yli 6000 opettajan Facebook -ryhmään lähetetään sähköinen kyselylomake, johon kuka vain ryhmän jäsenistä voi vastata, saadaan kyselylomakkeeseen vastauksia nopeasti ja vaivattomasti. Kolikon käänköpuolena on kuitenkin se, että ilmoitus tutkimuksesta katoaa nopeasti satojen muiden päivitysten joukkoon ja se, että moni mahdollisesti potentiaalinen vastaaja ei välttämättä ole kyseisen ryhmän jäsen. Myönteistä on kuitenkin se, että vastaajien anonymiteetti säilyy, sillä emme voi yhdistää lomakkeita vastaajien henkilöllisyyteen. Kyselylomakkeessa vastaajaa pyydettiin ruksimaan laatikko, jossa hän ilmaisee ymmärtävänsä sen, että tutkimuksessa keskityttiin negatiiviseen kommentointiin.



Ilman tätä ruksia kyselylomakkeessa ei voinut edetä. Vaikka kyselylomake oli strukturoitu ja selkeä, emme voi sulkea pois sitä vaihtoehtoa, että eri vastaajat tulkitsevat kysymykset eri tavoin. Mahdolliset väärinymmärrykset heikentävät aina tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi emme tiedä, minkälaisissa olosuhteissa kyselylomakkeeseen vastanneet opettajat ovat vastatessaan olleet.

Kyselytutkimuksissa kyselylomake eli mittari kertoo monesti tutkimuksen luotettavuudesta. Reliabiliteetti mittaa tutkimuksen luotettavuutta eli onko tutkimuksen mittari johdonmukainen ja onko tutkimus toistettavissa. Validiteetti mittaa tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, vastaako kyselylomake niihin asioihin, mihin tutkimuskysymyksissä haetaan vastauksia. (Vilka 2007.) Kyselylomakkeen kysymykset olivat yksiselitteisiä sekä ymmärrettäviä ja yhdessä kysymyksessä kysyttiin ainoastaan yhtä asiaa. Reliabiliteettia eli luotettavuutta sekä konsistenssia eli yhtenäisyyttä mitattiin Cronbachin alfa-kertoimella. Cronbachin alfa-kertoimet osoittivat, kuinka kaikki väittämämme (kahta väittämää lukuun ottamatta) sopivat mittariin.

Tämän tutkimuksen vastausprosenttia on mahdotonta laskea, sillä emme tiedä, kuinka monta opettajaa kyselylomake on saavuttanut. Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä koskemaan koko maan peruskoulun opettajia, sillä tähän tutkimukseen osallistuneet opettajat ovat sattumanvarainen joukko. Tutkimuksen tulokset pohjautuvat ainoastaan kyselyyn vastanneiden opettajien mielipiteisiin.

Tässä tutkimuksessa on noudatettu hyviä tieteellisen käytännön perusteita, eikä tutkimusetiikan noudattaminen ollut ongelmallista. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista ja vastaaminen tapahtui anonymisti. Vastaajilta ei kysytty muita tietoja kuin sukupuoli, ikä, työkokemus ja opetettava luokka-aste. Vastaajia ei pystytty yhdistämään vastauslomakkeisiin missään tutkimuksen vaiheessa. Tutkimusaineisto kerättiin Webropol-palveluun ja se oli ainoastaan tutkijoiden käytössä. Tutkimusaineiston raportoinnin jälkeen aineisto hävitettiin asianmukaisesti.

## 4.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Opettajien ulkonäköpaineisiin liittyvää aikaisempaa tutkimusta on toistaiseksi tehty vähän. Toivomme, että aihe saa tulevaisuudessa enemmän huomiota tieteellisellä kentällä. Mahdollisuuksia tutkimuksen jatkamiselle on monia. Mielenkiintoista olisi vertailla esimerkiksi eri alueilla toimivien opettajien välisiä ulkonäköpaine -kokemuksia. Kulmala (2004) kirjoitti siitä, miten miesten kulttuuri on yhä enenevässä määrin ulkonäkökeskeistä. Tähän tutkimukseen vastanneiden miesten määrä jäi hyvin vähäiseksi, joten emme voineet tehdä vertailua ulkonäköpaineista mies- ja naisopettajien välillä. Miesten ja naisten tai ala- ja yläkouluopettajien ulkonäköpaine -kokemusten vertailu olisi kuitenkin mielenkiintoista.

Pyydettyessä tutkimukseen osallistuneita opettajia rastittamaan ne tekijät, joista heidän mielestään opettajat kokevat ulkonäköpaineita oli vahvasti yhteydessä niihin tekijöihin, joista opettajaa itseään kommentoitiin. Emme tiedä, ovatko kyselyyn vastanneet opettajat ajatelleet kysymykset itsensä kautta ja siksi näiden väliset tulokset olivat samansuuntaisia, mutta olisi mielenkiintoista tutkia näiden asioiden välisiä yhteyksiä tarkemmin.

Weberin ja Mitchellin (1995) tutkimuksessa opettajaopiskelijoita ja oppilaita pyydettiin piirtämään kuva opettajasta. Hankaniemen (2014) tutkimuksessa piirtämisen sijaan opettajaopiskelijoilta, oppilailta ja opettajilta kerättiin kuvailevia tietoja opettajien ulkoisesta olemuksesta. Molempien tutkimusten tuloksista nousi esiin arvostus siisteyttä ja neutraaliutta kohtaan opettajan ulkoisessa olemuksessa. Tutkimusta opettajan ulkoisesta olemuksesta olisi mielenkiintoista laajentaa valitsemalla tutkittavaksi ryhmäksi esimerkiksi oppilaiden vanhemmat. Oppilaiden vanhemmille voitaisiin laatia samansuuntainen tutkimus, kuin Weberillä ja Mitchellillä (1995) tai Hankaniemellä (2014) sillä erolla, että vanhemmille voitaisiin näyttää kuvia ulkonäöltään erilaisista opettajista piirtämisen tai kirjoittamisen sijaan. Vanhempien tulisi valita kuvien perusteella lapselleen mahdollisimman pätevä opettaja ulkonäön perusteella. Samanaikaisesti vanhemmilta pyydetäisiin sanallinen perustelu heidän valinnalleen. Tämänlaisen tutkimuksen tulosten avulla voitaisiin nähdä, minkälaiset ominaisuudet opettajan ulkonäössä vaikuttavat vanhempien arvioon opettajan pätevyydestä.

Tähän tutkimukseen emme perustellusti valinneet avoimia kysymyskenttiä. Avoimien kysymysten tekeminen olisi mielestämme vaatinut lisää jo olemassa olevaa aikaisempaa

tutkimusta, jotta olisimme tienneet, mitä tutkittavilta opettajilta olisi ollut perusteltua ja kannattavaa kysyä. Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ja vastausvaihtoehdot muodostuivat ulkonäköpaineisiin ja kompetenssiin liittyvän teorian pohjalta. Lisäksi käytimme kyselylomakkeessa niitä ulkonäköön liittyviä käsitteitä ja opettajan työyhteisöön kuuluvia henkilöitä, jotka aikaisemmissa tieteellisissä julkaisuissa nousivat esiin. Ulkonäköpaineita tutkittaessa, tutkittavien kannalta mielekkäämpää voisi olla käyttää avoimia vastauskenttiä kyselylomakkeessa enemmän. Näin opettajien omille mielipiteille jäisi enemmän tilaa ja tutkimustuloksista voisi nousta esiin sellaisia asioita, joita tutkijat eivät ole aikaisemmin ymmärtäneet mitata.

## LÄHTEET

Anna. 2010. Tyylikäs opettaja? Saatavilla <https://keskustelu.anna.fi/threads/tyylikaes-opettaja.1835910/>. (Luettu 10.3.2020)

Berggren, N., Jordahl, H., & Poutvaara, P. 2010. The looks of a winner: Beauty and electoral success. *Journal of Public Economics*, 94(1–2), 8–15.

Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) 2008. Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 26–49.

Hankaniemi, E. 2014. Miltä opettajan kuuluu näyttää. Näkökulmia opettajan ulkoiseen olemukseen. Tampereen Yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95189/GRADU-1397475843.pdf?sequence=1> (Luettu 30.11.2019)

Hatfield, E. E., & Sprecher, S. 1986. *Mirror, mirror: The importance of looks in everyday life*. Albany: State University of New York Press.

Heikkinen, H. L. T. & Huttunen, R. 2007. Opettaja ihmisenä ja ammattilaisena. Teoksessa E. Estola, H. L. T. Heikkinen & R. Räsänen (toim.), *Ihmisen näköinen opettaja*. Juhlakirja professori Leena Syrjälän 60-vuotispäivänä (s.24). Oulu: Oulu University Press. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514285936.pdf> (Luettu 20.11.2019)

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, S., Rissanen, S. & Hujala, A. 2016. Ulkonäkö, ikääntyminen ja työelämä. Työelämän tutkimus. Tampereen Yliopisto. Yhteiskuntatieteet. Saatavilla: <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87022>

Kauppinen, K. 2004. Eri-ikäiset ja erinäköiset rikkautena työpaikalla. Teoksessa H. Toiviainen, T. Väänänen & E. Hemminki (toim.), *Ulkonäkö, työelämä, terveys*. Raportti. Naistenpäivän seminaari 8.3.2004 (s.22). Helsinki: Stakes.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77043/Aiheita20-2004.pdf?sequence=1>  
(Luettu 20.11.2019)

Kamila, M. 2012. Katsojan ja katsottuna. Opettajan kontrolloitu ulkoasu. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 110. Jyväskylä: Bookwell.

Kemppinen, L. 2007. Ihannehakijan muotokuva – epävirallinen valintakoe keskustelu ja opettajuuteen liitetyt uskomukset. Teoksessa Rähkä, P. & Nikkola, T. (toim.) Sattumia vai osumia? Opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koski-Heikkinen, A. 2013. Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti : ammatilliset opettajat ja opiskelijat ideaalia ammatillista opettajuutta etsimässä. Akateeminen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis; 138. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Kulmala, I. 2004. Kauneus ja kirurgin veitsi – ulkonäkökäyttämisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa H. Toiviainen, T. Väänänen & E. Hemminki (toim.), Ulkonäkö, työelämä, terveys. Raportti. Naistenpäivän seminaari 8.3.2004 (s.13). Helsinki: Stakes.  
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77043/Aiheita202004.pdf?sequence=1>  
(Luettu 20.11.2019)

Krzywacki, H. 2009. Becoming a teacher. Emerging teacher identity in mathematics teacher education. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavilla:  
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20029/becoming.pdf?sequence=1>

Luukkainen, O. 2004. Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis; 986. Tampere: Tampere University Press.

MTV-uutiset. 11.8.2011. Opettajat kokevat kovia ulkonäköpaineita: "Kommentit ovat raakoja". Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/opettajat-kokevat-kovia-ulkonakopaineita-komentit-ovat-raakoja/1939986#gs.wv3ijz> (Luettu 7.12.2019)

MTV-uutiset. 10.8.2011. Yläasteikäiset huomaavat kaiken: "Ootsä ope raskaana?"  
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ylaasteikaiset-huomaavat-kaiken-ootsa-ope-raskaana/1946170#gs.wv42ex> (Luettu 7.12.2020)

Pillay, H., Goddard, R. & Wilss, L. 2005. Well-Being, Burnout and Competence: Implications for Teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, 30(2), 22–25. Saatavilla: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1069619.pdf>

Praino, R., Stockemer, D., & Ratis, J. 2014. Looking Good or Looking Competent? Physical Appearance and Electoral Success in the 2008 Congressional Elections. *American Politics Research*, 42(6), 1-22. Saatavilla: [https://www.researchgate.net/publication/274315930\\_Looking\\_Good\\_or\\_Looking\\_Competent\\_Physical\\_Appearance\\_and\\_Electoral\\_Success\\_in\\_the\\_2008\\_Congressional\\_Elections](https://www.researchgate.net/publication/274315930_Looking_Good_or_Looking_Competent_Physical_Appearance_and_Electoral_Success_in_the_2008_Congressional_Elections)

Pruis, T., & Janowsky, J. 2010. Assessment of Body Image in Younger and Older Women, *The Journal of General Psychology: Experimental, Psychological, and Comparative Psychology*, 137:3, 225-238.

Roach-Higgins, M-E. & Eicher, J-B. 1995. *Dress and Identity*. Teoksessa Mary Ellen Roach-Higgins, Joanne B. Eicher & Kim K.P. Johnson (toim.) *Dress and identity*. New York: Fairchild Publications, 7-18.

Saarikko, T. 2004. Ulkonäkö- ja ikäpaineet mediassa. Teoksessa H. Toiviainen, T. Väänänen & E. Hemminki (toim.), *Ulkonäkö, työelämä, terveys. Raportti. Naistenpäivän seminaari 8.3.2004* (s.13). Helsinki: Stakes. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77043/Aiheita202004.pdf?sequence=1> (Luettu 20.11.2019)

Salo, U.-M. 2005. *Ankarat silkkaa hyvyyttään. Suomalainen opettajuus*. Porvoo: WSOY.

Uusi Suomi. 2009. Huutelu ulkonäöstä käy opettajan hermoille. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/huutelu-ulkonaosta-kay-opettajan-hermoille/1c0c080a-0de4-34e2-91d8-5cab3545131f>. (Luettu 20.2.2020)

Vauva. 2016. Lapseni uuden opettajan ulkonäkö –keskustelu. Saatavilla: [https://www.vauva.fi/keskustelu/2635410/lapseni\\_uuden\\_opettajan\\_ulkonako](https://www.vauva.fi/keskustelu/2635410/lapseni_uuden_opettajan_ulkonako). (Luettu 20.2.2020)

Vauva. 2017. Löysin lapseni 1.lk:n open FB:n ja järkytyin –keskustelu. Saatavilla: <https://www.vauva.fi/keskustelu/2950057/loysin-lapseni-1lkn-open-fbn-jajarkytyin>. (Luettu 20.2.2020)

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Saatavilla: [https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa\\_2007.pdf](https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa_2007.pdf)

Weber, S., Mitchell, C. 2003. That's funny, you don't look like a teacher. Interrogating images and identity in popular culture. London: Falmer Press.

YLE. 2018. Päätoimittaja ihmetteli opettajan bändipaitaa – tänään sadat opettajat pukeutuivat sellaisiin. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10533786>. (Luettu 10.3.2020)

# LIITTEET

## Liite 1. Opettajiin kohdistuvat ulkonäköpaineet ja ulkonäön vaikutus kompetenssiin

Hei! Olemme kaksi neljännen vuoden luokanopettajaopiskelijaa Turun yliopistosta, Rauman kampukselta. Teemme pro gradu -tutkielmaa opettajiin kohdistuvista ulkonäköpaineista ja niiden vaikutuksesta opettajan kompetenssiin eli pätevyYTEEN.

Opettajiin kohdistuvista ulkonäköpaineista käydään vilkasta keskustelua niin uutisissa kuin keskustelupalstoillakin mutta tutkimusta opettajien kokemista ulkonäköpaineista löytyy toistaiseksi vähän. Aikaisemmat tutkimukset eivät anna vastausta siihen, millaisia osa-alueita opettajan ulkonäössä kommentoidaan, miten vahvasti opettajat ulkonäköpaineita kokevat ja mikä vaikutus ulkoisella olemuksella on sille, miten päteväenä muut opettajan näkevät.

Tutkimuksessamme haluamme selvittää, kokevatko opettajat työssään ulkonäköpaineita, ketkä ulkonäköpaineita opettajille mahdollisesti luovat sekä kokevatko opettajat oman pätevyytensä tulevan osittain arvoiduksi heidän ulkoisen olemuksensa kautta.

Kyselyyn vastaaminen tapahtuu nimettömästi ja vastauksia ei voida yhdistää vastaajaan missään vaiheessa tutkimusta. Kysely sulkeutuu 8.1.2020 mennessä ja aineisto tuhoetaan viimeistään 3kk pro gradu -tutkielman palautuksen jälkeen.

Vastaaminen vie aikaa noin 5 minuuttia. Toivomme vastauksia 7.1.2020 mennessä.

Terveisin,

Annina Mattila annmatw@utu.fi

Janina Lojonen jajolo@utu.fi

Työtämme ohjaa yliopistotutkija Timo Ruusuvirta timruu@utu.fi

1. Vastauksiani saa käyttää tässä pro gradu -tutkielmassa \*

Kyllä

Ei

2. Tiedän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista \*

Kyllä

3. Olen \*

Nainen



Mies

4. Olen \*

- 23-28 v.  
 29-35 v.  
 36-45 v.  
 46-55 v.  
 56 v. tai enemmän

5. Olen toiminut opettajana \*

- Alle 5 vuotta  
 5-10 vuotta  
 11-20 vuotta  
 Yli 20 vuotta

6. Tällä hetkellä opetan pääsääntöisesti \*

- 1 lk.  
 2 lk.  
 3 lk.  
 4 lk.  
 5 lk.  
 6 lk.  
 7 lk.  
 8 lk.  
 9 lk.  
 Yhdysluokka 1-2  
 Yhdysluokka 3-4  
 Yhdysluokka 5-6  
 Opetan 7-9 lk. yhtä paljon

7. Tutkimuksessamme keskityimme nimenomaan negatiiviseen ulkonäköä liittyvään kommentoitiin. Huomioi tämä niissä kysymyksissä, joissa pyydämme arvioimaan ketkä ulkonäköpaineita luovat ja ketkä ulkonäköäsi kommentoivat.

Asia selvä

8. Rastita ne kohdat, joista opettajat ammatissaan mielestäsi kokevat ulkonäköpaineita

- Kehonkuva
- Hiukset
- Meikki
- Meikittömyys
- Vaatetus
- Asusteet
- Kaikista edellisistä eli koko ulkoisesta olemuksesta

9. Lähtiessäni töihin mietin ulkonäköäni

- En lähes koskaan
- Joskus
- Viikoittain
- Päivittäin

10. Työpäivän aikana mietin ulkonäköäni

- En lähes koskaan
- Joskus
- Viikoittain
- Päivittäin

11. Ulkonäköäni kommentoidaan

- Ei lähes koskaan
- Joskus

- Viikoittain
- Päivittäin

12. Kollegat kommentoivat ulkonäköäni arvioivasti (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



13. Rehtori kommentoi ulkonäköäni arvioivasti (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



14. Oppilaat kommentoivat ulkonäköäni arvioivasti (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



15. Oppilaiden vanhemmat kommentoivat ulkonäköäni arvioivasti (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



16. Ulkonäössäni kommentoidaan

- Kehonkuvaa
- Hiuksia
- Meikkiä
- Meikittömyyttä
- Vaatetusta
- Asusteita
- Kaikkia edellisiä asioita eli koko ulkoista olemusta
- Ei mitään

17. Työssäni luon itselleni ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



18. Yleinen käsitys siitä, miltä opettajan olisi soveliaista näyttää, luo minulle ammatissani ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



19. Työyhteisössä kollegani luovat minulle ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



20. Työyhteisössä rehtori luo minulle ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



21. Oppilaat luovat minulle ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



22. Oppilaiden vanhemmat luovat minulle ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



23. Opettajana työskennellessäni koen ulkonäköpaineita (anna numeerinen arvio välillä 1-10.) \*



24. Ajattelen ulkonäön vaikuttavan siihen, kuinka pätevä kollegani on (anna numeerinen arvio välillä 1-10.)



25. Koen, että omaa pätevyyttäni opettajana arvostellaan ulkonäön kautta (anna numeerinen arvio välillä 1-10.) \*



26. Pätevyyttäni opettajana ulkonäköni kautta arvioivat

- Minä itse
- Kollegat
- Rehtori
- Oppilaat
- Oppilaiden vanhemmat
- Ei kukaan